

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za klasičnu filologiju

NIKO LUJO PUCIĆ; POEMATIIUM, DIRA
BELLORUM MALA DEFLET - PRIKAZ,
KOMENTAR I IZDANJE DJELA

Diplomski rad

Studentica: Maja Matošević

Mentor: dr. sc. Neven Jovanović

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. ŽIVOT NIKE LUJE PUCIĆA	7
2.1. Život Nike Luje Pucića u okviru roda Pucić	7
2.2. Pucićeve biografije	9
3. PRIKAZ PUCIĆEVE ZBIRKE CARMINA	10
3.1. Opis i organizacija zbirke	10
3.2. Popis pjesama- naslovi, teme, žanrovi, broj stihova.....	11
3.3. Stihovi antičkih autora u zbirci.....	12
4. DIRA BELLORUM MALA DEFLET – PRIKAZ PJESME	13
4.1. Osvrt na pjesmu	13
4.2. Kratak sadržaj po stihovima	14
5. DIRA BELLORUM MALA DEFLET – TEKSTOLOŠKI ASPEKTI.....	20
5.1. Pogrešna i nejasna čitanja.....	20
5.2. Prozodija.....	21
6. DIRA BELLORUM MALA DEFLET – USPOREDBA S VERGILIJEM.....	23
6.1. Sadržajno - tematske sličnosti	23
6.2. Gramatičko - stilističke sličnosti	28
7. ZAKLJUČAK	34
8. UVOD U IZDANJE – PRIREĐIVAČKA NAČELA.....	35
9. LATINSKI TEKST	36
10. HRVATSKI PRIJEVOD.....	53
11. LITERATURA.....	73

1. UVOD

Niko Lujo Pucić, jedan od istaknutih pripadnika roda Pucić, svoje je mjesto u povijesti znamenitih muževa stekao, između ostalog, učenošću i poznavanjem antike, koje su bile vrlo cijenjene u njegovo doba. Upravo je iz tog razloga pred nama njegova pjesma *Dira bellorum mala deflet*, koja je dio opsežnije, postumne zbirke *Carmina*. Pjesma će zasigurno privući pažnju čitatelja upravo zbog namjere pjesnika da kroz opise stanja na Mjesecu, opiše stanje koje je zahvatilo svijet u njegovo doba. Kako to obično biva, radnja je i ovoga puta smještena u nepoznati grad, ali iznimka od uobičajenih primjera jest što se grad u Pucićevoj pjesmi nalazi na dalekom Mjesecu. Kroz pjesmu saznajemo način na koji je Pucić doživljavao nevolje kroz koje je svijet u 18. i 19. stoljeću prolazio, a kroz iscrpne nam opise daje naznake u kakvom su se stanju nalazili i sami građani. U ovom ćemo radu prikazati tematiku same pjesme i kako sadržajne, tako i tekstološke zanimljivosti. U nekoliko poteza koji opisuju Pucićev život i povijest njegovog roda, pokušat ćemo povezati stvarne, opipljive činjenice s onim naizgled nestvarnim koje Pucić opisuje u svojoj znanstveno-fantastičnoj pjesmi. Dat ćemo i kratak prikaz same zbirke i žanrova koje u njoj pronalazimo. Ipak, za nas najvažniji i najzanimljiviji dio bit će odnos Pucićeve pjesme i šestog pjevanja Vergilijeve Eneide, koje je pjesniku poslužilo kao glavni uzor i inspiracija. Upoznat ćemo se i sa sličnostima koje se tiču samog sadržaja, ali i onima koje se odnose na stilske i gramatičke podudarnosti. Vergilije je bez sumnje ostvario veliki utjecaj na generacije svojih nasljednika u pjesničkom umijeću, a kao što ćemo vidjeti, nije zaobišao ni samog Pucića. Na kraju ćemo iznijeti opći zaključak o vrijednosti Pucićeve pjesme i završne misli koje se temelje na njegovoj povezanosti s pjesništvom slavnog Vergilija.

2. ŽIVOT NIKE LUJE PUCIĆA

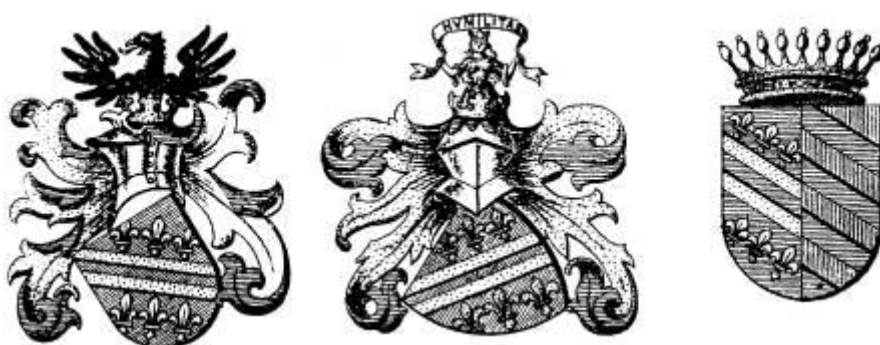
2.1. Život Nike Luje Pucića, izdanka roda Pucić

Dubrovačka plemićka obitelj Pucić ili Pozza (hrv. Pucić, Pučić; tal. Pozza; lat. Puteii, Puteo, Puteus), kako nam dubrovački kroničari prenose, podrijetlo vuče iz Kotora, od kuda je stigla u Dubrovnik. Prezime se spominje još 1050./5. u lokrumskoj ispravi, ali bez dokaza da je spomenuti *Peruane Putei* bio prethodnik ovoga roda. U drugoj polovici 13. stoljeća spominju se paralelno pod prezimenima Cipagna (Zipanga, Čiponić, Čipanić) i Poca, a ponekad i pod talijaniziranim patronimskim prezimenom Sabini (Savina, Savinni), prema Savinu, najstarijem članu roda Poca o kojemu saznajemo iz zapisa njegovih potomaka. Od druge četvrtine 14. stoljeća isključivo se zovu Poca (Poza), a u 16. stoljeću prevladava talijanizirani oblik Pozza. Prvotni slavenski oblik glasio je Počić, no početkom 15. stoljeća spominje se oblik Pucić koji će kasnije prevladati (Vekarić, 2012: 170).

Iz obitelji Pucić poteklo je više istaknutih osoba. U 15. i 16. stoljeću djelovali su franjevci Petar Gaudencijev, Agustin Ruskov, Bernard Ruskov, Silvestar Ivanov te pjesnik Karlo. U istom razdoblju istaknuli su se pisac dominikanac Frane Dominikov (oko 1464–1532) te govornik Junije Vickov (oko 1516–76), prevoditelj pobožnih djela. U 17. stoljeću istaknuli su se kanonik Miha Antunov (oko 1615–54) te književnik Vice Pucić Soltanović, a od 18. do 19. stoljeća latinist i član Akademije ispraznih Lucijan Matov (1678–1752), fizičar Nikola Lucijanov Pozza-Sorgo (1772–1855), sam Niko Lujo, političar Niko te književnik i publicist Medo (*Hrvatska enciklopedija*, 2018).

Nika Nikova (Nikola Nikolin) (1741-1826), otac našeg Pucića, ustoličen je za kneza 1798. i 1804. godine, a pripadao je struji oligarha početkom 19. stoljeća. Također je bio član novoustoličenog francuskog suda nakon ukinuća Dubrovačke Republike. Đuro Hidža je 1813. zapisao njegov kratak govor na vijeću protiv primanja Rusa i Francuza u Dubrovnik, a Nika 30. kolovoza 1814. sa sinovima Nikom Lujom, Marko-Marijom i Matom potpisuje prosvjed dubrovačke vlastele protiv austrijskih vlasti. Dana 1. prosinca Austrija je potvrdila plemstvo njemu i njegovim sinovima, a 28. studenog i grofovstvo. Imao je četiri sina, Niku Laju, Marka-Mariju, Matu i Lucu, a od njih su samo Niko Lujo i Marko-Marija ostavili potomstvo. Marko-Marija, s nadimkom Škatić, imao je tri sina; političara i kulturnog djelatnika Nikolu

(1820-1883) zvanog Veliki, prevoditelja srbo-katoličke orijentacije Orsata (Meda) (1821-1882) i Nikolu (1825-1882) zvanog Mali. Kako sinovi Marka-Marije i Nike nisu imali djece, rod se ugasio 1911. godine smrću Nikina sina Marka (1831-1911) (Vekarić, 2012: 170-181). Pričalo se da se tih posljednjih sedam Pucića nije oženilo jer nisu željeli da im djeca budu austrijski podanici. Veliku ljubav prema domovini usadio im je djed Nike Nikova (Bersa, 2002: 231-232). Markov brat Rafo imao je izvanbračna sina Emerika (*1884) koji je nosio prezime Lipnik. Dana 30. lipnja 1913. Dalmatinsko namjesništvo dozvolilo mu je promjenu prezimena u Lindeck (Vekarić, 2012: 170-181).

Slika 1, Grb obitelji Pucić 1

Slika 2, Grb obitelji Pucić 2

2.2. Pucićeva biografija

Niko Lujo Pucić (Nicolaus Aloysius De Pozza) rodio se 17. siječnja 1783. u Dubrovniku, a umro je također u Dubrovniku 13. siječnja 1857. Poznat je kao latinski pjesnik, patricij i privijenac Nike Nikova i Ane Sorgo. (Knezović, 2000: 598). Bio je odličan učenik Frana i Urbana Appendinija, a navodi se kako je bio i "pretežniji od ostale braće" (Bersa, 2002: 232). Njegovo je pjesništvo obilježeno melankoličnim autobiografskim motivima i nostalgičnom vizijom negdašnje dubrovačke slobode (Knezović, 2000: 598). Koristio je svaku priliku za slavljenje rodnog grada i tugovanje nad njegovom zlom srećom nakon propasti Dubrovačke Republike (*Hrvatska enciklopedija*, 2018). O samom pjesniku izvori nam ne donose mnogo; njegov život isprepleten je i utkan u život njegovog roda, koji, kako smo vidjeli, čine vrlo slavni muževi toga doba. Josip Bersa procjenjuje da Pucići u više mahova određuju pravac književnom i nacionalnom životu u kojemu su književnost i svako drugo pregalaštvo imali svoju klasičnu podlogu i u kojemu je politički ideal bio postizan velikodušnim pristajanjem pojedinaca na stvaranje jedne velike cjeline. Dalje navodi kako su sišli s pozornice kad su strasti već nagrizle njihov rad, a rastali su se bez ljutine, ali i bez zadovoljstva (Bersa, 2002: 231).

3. PRIKAZ PUCIĆEVE ZBIRKE CARMINA

3.1. Opis i organizacija zbirke

Zbirku latinskih pjesama Carmina Nike Luje Pucića (*Carmina Nicolai Aloysii Comitiss de Pozza, Patricii Rhacvsini*) posmrtno su objavili njegovi sinovi, imenom Nikola-Ksaver, Rafo i Marko 1858. godine u Veneciji. Zbirka obuhvaća osam elegija, *carmen* (*Dira bellorum mala deflet*), dvije poslanice, 21 epigram (u elegijskom distihu) te jednu heksametersku idilu. Pretpostavlja se da je sastavljena kao izbor iz opsežnijeg opusa (Knezović, 2000: 598).

Pucićeva zbirka svjedoči o njegovoj učenosti, a najveće brige bile su mu domoljublje, odjeveno u latinsko ruho, i budućnost njegove djece. U njegovim pjesmama pronalazimo zazive „bogovima i božicama“ neka se zauzmu za dobro Grada, a J. Bersa ocjenjuje kako svaki put kad spomene svoj grad, Niko Lujo uspije naći turobnu žicu svoje lire. To Nikino raspoloženje, prepoznaje parafrazirajući njegove stihove koje nalazimo na početku poslanice *Ad Bartholomaeum Prosp. Betteram*: „Bilo je pred suton, i pošto sam dovršio svoje teške poslove, uputio sam se, mučke i sam ne znajući kamo, cestom, koja vodi neveseloj gruškoj obali. Išao sam misleći na gorku sudbinu moje domovine, kako smo slobodu izgubili, od koje ništa ne može čovjeku biti slađe, kako smo u mladim godinama bili prožeti njenim duhom, bili ponosni među ostalim svijetom, i kako nam je propala slatka dokolica mira i s njom sve udobnosti života. Danas je sve sama nevolja!...“ (Bersa, 2002: 232).

Pjesma koja je tema ovoga rada također svjedoči o Pucićevim emocijama. Na kraju pjesme lirski subjekt zaziva voljenu Raguzu te priziva one drevne očinske običaje i saveze koji su je nekoć krasili.

U zbirci su zanimljivi i stihovi upućeni sugrađanima (R. Radelja, U. Appendini, B. P. Bettera) koji otkrivaju zanimljivosti iz dubrovačkog kulturnog života.

Što se epigrama tiče, prevladavaju prigodni, uz nešto satiričnih.

Pucićev jezični stil upućuje na Vergilija, Ovidija i Horacija. Pavao Knezović navodi kako formalna dotjeranost zbirke dokazuje izjavu Đ. Körblera kako postoji „latinsko pjesništvo dubrovačko još dobra pô vijeka iza pada stare republike.“ (Knezović, 2000: 598).

3.2. Popis pjesama- naslovi, teme, žanrovi, broj stihova

Pjesme u zbirci okupljene su prema žanru, s iznimkom jedne elegije koja se nalazi prije početka niza epigrama. Elegije su inače na samom početku, zatim slijede poslanice, idila, *carmen*, spomenuta elegija (*Ad Urbanum Appendini, Scholarum Piarum Mathematicae et Philosophiae Lectorem*), te na koncu epigrama. Zbirka ukupno sadrži 1678 stihova.

Elegije:

Gravosani ruris descriptio, Ad Mopsum Amicum (80 stihova, elegijski distih)

Vita brevis, et mori necesse est, Ad Pastores (108 stihova, elegijski distih)

Ad Raphaellem Radeliam (70 stihova, elegijski distih)

Somnium (102 stiha, elegijski distih)

De fortunae iniquitate (122 stiha, elegijski distih)

Phylantus, ut sibi Italiam versus iter suscipere liceat summopere exoptat (74 stiha, elegijski distih)

Ad Bartholomaeum Prosp. Bettera (50 stihova, elegijski distih)

Ad Urbanum Appendini, Scholarum Piarum Mathematicae et Philosophiae Lectorem (62 stiha, elegijski distih)

Carmen:

Poematium: Dira bellorum mala deflet (474 stiha, heksametar)

Poslanice:

Ad Tityrum Blanditianum, longe a Patria commorantem (98 stihova, heksametar)

Ad Bartholomaeum Prosp. Betteram, Ut coeptum De Arvorum cultu Opus perficiat ac publici juris faciat (159 stihova, heksametar)

Idila:

Idyllium (146 stihova, heksametar)

Epigrami:

In Lycidam inficetum hominem ac Italici cujusdam Epigrammatis De Pygmalione Auctorem
(4 stiha)

In Cinnam pessimum sacrum oratorem (6 stihova)

In Posthumum, qui novo mori obtemperans sic pilis genas operit, ut nec tonsus nec barbatus dici possit (6 stihova)

In quendam ferratis se calceis ostentantem (2 stiha)

In Lycum Urbis Excubiarum Ducem easque plus aequo laudantem (2 stiha)

In Leuconem primis Quadragesimae diebus Rachusina Praefectura exutum (4 stiha)

In Aulum Garrulum (6 stihova)

In Eundem (6 stihova)

In Aulum garrulum et avarum (6 stihova)

In Eundem se virtute praeditum ostentantem, ac omnia cujusdam avaritiae causa matri tribuentem (6 stihova)

De Marco Nicolai Filio de Pozza ad mortem decumbente, et ab Excell. Doct. Michäele Gargurevichio ad pristinam valetudinem revocato Unanimi Fratres (10 stihova)

In Nuptiis Nicolai De Pozza Luciani Filii et Helenae De Ragnina (8 stihova)

Idmon Ad Genium Ragusii Gallis Urbe expulsis A.D. MDCCCXIV (8 stihova)

Tumulus Junii Ant. Filii De Restiis Patricii Ragusini (2 stiha)

In funere Ejusdem Patriae Querela (6 stihova)

Titulus ad Tabernam quandam ponendus, quam nonnulli seditiosi ignobiles, quo tutius in patriam conjurare possent, callide conduxerunt (2 stiha)

De Acca Viro stolido Uxorem adulteram alloquente (10 stihova)

In Turium a Fabro Judicem (8 stihova)

Ad Lelium ut Hermogenem pactos Hymenaeos adversantem increpet, eique promissum connubium inire suadeat (8 stihova)

In Muraenam (8 stihova)

Hymen (16 stihova).

3.3. Stihovi antičkih autora u zbirci

U nekoliko pjesama pjesnik prije samog početka navodi stihove antičkih pisaca. Zanimljivo je što su citati preuzeti samo iz Horacijevih Satira i Vergilijevih Georgika.

U Elegiji *De fortunae iniquitate* prije početka pjesme navodi stih iz druge knjige Horacijevih satira; „*Heu Fortuna, quis est crudelior in nos / Te deus?*“

Poslanica *Ad Bartholomaeum Prosp. Bettera* ima kao motto 458. stih iz 2. knjige Vergilijevih Georgika: „*O fortunatos nimium sua si bona norint / Agricolas!*“. Na početku pjesme *Poematium, Dira bellorum mala deflet* nalazimo još jedan stih iz Georgika, ovoga puta iz 4. knjige, 505. stih: „*Quippe ubi fas versum atque nefas: tot bella per orbem, tam multae scelerum facies; non ullus aratro dignus honos, squalent abductis arva colonis, et curvae rigidum falces conflantur in ense*“.

Prema navedenim citatima možemo zaključiti kako je pjesnik inspiraciju crpio od antičkih autora (Horacija i Vergilija), ali je htio i druge upozoriti na njih kao na svoje klasične uzore, što upućuje na njegovu učenost i dobro poznavanje antičke literature.

4. DIRA BELLORUM MALA DEFLET – PRIKAZ PJESME

4.1. Osvrt na pjesmu

Pjesma *Dira bellorum mala deflet*, kao što smo već naveli u prethodnom poglavlju, sastoji se od 474 stiha. Svoje je mjesto pronašla u samom središtu zbirke, a svojom dužinom se ističe nad ostalim pjesmama. Ona predstavlja izraz pjesnikove duboke čežnje i boli zbog stanja u njegovom voljenom Dubrovniku kroz 18. i 19. stoljeće. Dubrovnik je naime, nakon potresa 1667. započeo svoje mračno razdoblje, protkano razaranja i napadima, a prijašnji savezi i sporazumi koje je Grad kroz povijest vješto sklapao sa saveznicima, sada su samo prošlost. Moć Turske i Venecije, koji su do tada bili glavni protivnici Dubrovčanima, polako slabi, a opasnosti prijete od Francuske, Velike Britanije i Rusije. Godine 1808. Dubrovačka Republika službeno prestaje postojati (*Dubrovnik Digest*: 2018).

Poezija svakom potencijalnom pjesniku daje priliku za izražavanje vlastitih impresija i osjećaja, a ako je k tome i veoma naklonjen vlastitom kraju, njegova će se bol i čežnja duboko utkati u njegove pjesme. Sa silnom željom da oplače patnje izazvane modernim ratovanjem, koje prvenstveno uvodi Francuska, pjesnik u 474 stiha vrlo opširno opisuje koje su sve posljedice rata u određenom gradu. Radnja se ne odvija u nekom nepoznatom zemaljskom kraju, pa čak ni na drugom kontinentu, pjesnik ide korak dalje i seli ju na drugu planetu. Mjesec je mjesto gdje se krvava ratna razaranja odvijaju, a opisuje se imaginaran, izmišljeni grad; svaka sličnost sa stvarnošću time biva predstavljena kao slučajna. U ovoj pjesmi, koja tematski odudara od ostatka zbirke, možemo vidjeti i obilježja znanstvene fantastike čiji su put već naznačili drevni Grci na čelu s Lukijanom. Nije nam teško zaključiti kako je mjesečev grad ustvari prikaz modernog grada koji je žrtva velikih sila (na čelu s Francuskom), a ratne nedaće su one koje su razni gradovi doživljavali kroz 18. i 19. stoljeće. Opaki tiranin koji je uzrok nevolja vjerovatno je Napoleon, koji širi granice carstva neprestanim ratovanjem. Koliko god se rat činio povoljnim, ako je pobjednički, toliko je on i koban za same građane. Veliki ljudski gubici u koje se ubrajaju stradanja sinova, muževa i ostalih nevinih žrtava, novčani troškovi koji uzrokuju siromaštvo i glad, štete koje trpe umijeća, umjetnosti, radišnosti i trgovine neki su od primjera koje pjesnik navodi.

Na samom početku, opisana su njegova sanjarenja i razmišljanja koja kao pravi *poeta* provodi u prirodi, pod nebom obasjanim zvijezdama. Možemo povući paralelu između

pjesnikova promišljanja u dokolici i slavljenja filozofije, znanstvene nauke i pjesništva s Dubrovnikom, u vremenu prije nego li ga je zahvatio potres i ostale nedaće osvajačkih vojska. Pjesnik kao da nam time želi dočarati koliko je prije sve bilo mirno, spokojno i koliko su nauke i marljivost tada cvale.

Opisi ratnih razaranja, pustošenja i kobnih nesreća koje zahvaćaju građane vrlo su živo opisane, a sam stil kojim se pjesnik koristi upućuje na njegovu upoznatost sa situacijom koju opisuje, bilo iz djela antičkih autora, bilo iz primjera modernih gradova. Spomenuti stil je također i dokaz njegove učenosti i poznavanja antike koja se također koristila ekspresivnim opisima događaja.

Na kraju pjesme pjesnik zaziva svoj rodni kraj, moleći svoju pratiteljicu Uraniju da ga vrati ondje gdje mu je nekoć srce uživalo u slobodi i blaženoj dokolici, aludirajući na negdašnji Dubrovnik. Ubrzo shvaća kako su ti dani sada prošli i kako ga dalje prate slike ratnih nedjela dok uzalud pokušava pronaći negdašnje spomenute običaje i saveze koje je Dubrovnik sklapao sa ostalim državama. U zadnjim stihovima snažno se ističu njegova čežnja i bol, a završne riječi, *Epidauria tellus*, ujedno pokazuju okosnicu, ali i glavnu temu cijele pjesme.

4.2. Kratak sadržaj po stihovima

U ovom ćemo poglavlju prikazati sadržaj pjesme po stihovima. Svaki skup čini jednu sadržajnu cjelinu. Pjesnik je vrlo jasno naznačio prijelaze iz jedne teme u drugu, to jest iz jedne situacije koju opisuje u sljedeću.

1-15 Pjesnik u prvih desetak stihova opisuje svoja sanjarenja za vrijeme spokojne i tihe noći (*tranquilla silentia noctis*) dok je boravio pod strmim obronkom planine. Proučavao je zvijezde i njihove čudesne zakonitosti te u nekoliko riječi iskazuje svoje divljenje prema filozofiji (*Sophia*), znanstvenim naukama (*Musis*) te pjesništvu (*Apollo*) kao vrednotama od kojih ništa draže niti vrijednije hvale nije zemlja podarila i koji su u velikoj mjeri prisutni u njegovo doba.

15-34 Za vrijeme njegovih promišljanja, iznenada je osjetio kao da je nekom silom dignut u zrak te preko neba biva prenešen u stranu i nepoznatu zemlju. Upлашен iznenadnim događajem, ugledao je prekrasnu djevojku u kraljevskoj odjeći. Po njenom božanskom hodu shvatio je kako je ta djeva dobrotivа Uranija, jedna od Muza zadužena za astronomiju. Božica ga je utješila i rekla mu neka napusti strah te se ponudila kao pratiteljica koja je dostojna voditi ga preko oblaka i pokazati mu sva nebeska tijela i zvijezde koje je inače nemoguće spoznati zemaljskom rodu.

34-51 U tom času, pjesnik nam otkriva kako je zapravo prenešen na Mjesec. Djevica mu je pažnju preusmjerila na grad koji se nalazi na Mjesecu te je rekla kako je on prvak i glavni grad među ostalim pokorenim gradovima. Iako je taj kraj obdaren dobrim vladarom, sudbinom i pobjedom, božica je rekla da ni on, bez obzira na te povoljnosti, nije manje od ostalih podložan pogubnim stanjima. Zatim je spomenula Belonu, božicu rata kao personificirani rat koji je mnogim nedaćama pogodio ovaj kraj.

51-70 Pjesnik je božici uzvratio hvalama i slavama te napomenuo kako joj one u biti nisu potrebne, jer ona zadovoljstvo pronalazi sama u sebi. Nadalje je uz slavlje spomenuo kako joj se nikada neće moći odužiti na ovakvom daru te ju zamoli da ga, ako ga smatra dostojnim, povede do spomenutog grada. Odavši odobrenje migom, božica ga šutke povede stazom koja je vodila do grada. Kada su stigli pred zidine grada, pjesnik je najavio nevolje koje će uskoro imati prilike dublje upoznati. Zaziva Mnemozinine Muze i svoju božansku pratilju, govoreći kako taj prizor može opisati jedino ako one u njegovu pjesmu uliju božanske snage i pruže mu prijateljsku pomoć.

70-84 Na prilazu gradu, pjesnik se susreo s prvim znacima velike nesreće koja ga je zahvatila te spominje slike koje su pred njim: Mars, pohlepa udružena sa zavišću, žeđ za zlatom, oholost, bezbožnost, smrt, muke, prevare i zločini jednako kao i krvavi štitovi naoružanih muškaraca. Svi oni predstavljaju znake predstojećih nevolja. Iako je pjesnika uhvatio strah i nije mogao doći k sebi od užasnog prizora, božica ga je ohrabrila da odagne taj strah te su u idućim stihovima oboje ušli u sam grad.

84-99 Idući prizor opisuje ulice pogođene tugom i žive slike raspuštenih kosa žena, plača, dugih naricanja i crne boje kojom su obavijene te se sam pjesnik pitao kakvi su sve ovo znaci. Uranija mu je obajsnila kako se pred njim nalazi bespomoćna i ojađena četa, koja oplakuje svoje preminule muževe i braću te optužuje zločinačke pogibelji ljutoga rata, skrivajući suze

pod velom. Grijeh je, naime, pokazivati suze, jer rat je završio naizgled povoljno za ovaj grad, a kralju je time omogućeno još više proširiti njegove granice.

99 -124 U narednim stihovima približili su se visokoj kući na vrhu grada, koja je stršila skoro pa do samoga neba. Vidjevši pjesnikovu začuđenost, Uranija mu je objasnila kako se pred njima nalazi ratna ustanova, sagrađena za građane-borce kao bolnica za liječenje i obnavljanje snaga kako bi se ti isti građani ponovno mogli vratiti u ljutu borbu. Također je upozorila da se željena pobjeda nikada ne odnosi bez mnogo prolivene krvi.

124-144 Nastavili su dalje i približili se velikom ulazu u ratnu ustanovu. Ondje susreću iznemoglu šaćicu mladića kojima osim praznog imena mladosti ništa od nje nije ostalo. Opisuju se tjelesne nevolje koje su pogodile mladiće, čija su tijela zahvaćena raznim bolestima, kosti polomljene, a sami se nalaze na rubu smrti. Pjesnik je suosjećao sa svim prizorima te sam, plačući, žalio nesretnu sudbinu napaćenih ratnika. Božica ga je opet upozorila da se ostavi žalopojki i neka se radije pripremi na još gore prizore koje je pripremio ljuti Mars.

144-206 U unutrašnjosti bolnice susreli su se s predjelima nalik mračnom podzemlju. Muke ratom pogođenog naroda se nastavljaju, slijede krvavi prikazi bolesti, truljenja i napuštanja života. Pjesnik kroz razne slike napaćenog stanja daje naslutiti kako je riječ o kugi. Sve je prepuno krvi koja teče poput bujica rijeke. Liječnici su pokušali spastiti raskomadana tijela dok zrak ispunjavaju krikovi, jauci i vika umirućih, zajedno sa štetnim isparavanjem koje uzrokuje bolesti i zaraze. Pjesnik je uzviknuo da čak ni sama Vergilijeva Muza ne bi mogla opisati sve nevolje koje jadnici trpe, a niti nabrojiti imena svih bolesti koje ondje haraju. Pjesnik je i po treći put klonuo ne mogavši više izdržati prizore, no Božica ga je i ovaj put podigla i ohrabrila te mu pružila nardovo ulje ili ulje cimeta kako bi mu obnovila snagu i klonuli duh. Rekla mu je kako je sretan onaj tko mora samo gledati nepovoljne ishode povoljnog rata te mu je poželila da božica rata, Belona, svoj bič uvijek drži daleko od obala njegovog kraja. Na koncu ga je potaknula da krenu do mjesta gdje se nalazi onaj koji se od svih ostalih stanovnika odvajao svojom snagom, običajima, plemenitošću i bogatstvom. Pjesnik je, potaknut njenim riječima, nastavio put poput janjeta koje ohrabren nježnim meketanjem, slijedi svoju majku.

206-309 Došli su do praga prekrasno ukrašenog doma gdje su ih dočekali postariji muž i žena sa sinom i snahom. Sin se obratio pjesniku i božici te ih obavjestio o svojim jadima i zamolio za pomoć. Naime, bio je dobio od kralja (*Tyrannus*) naređenje da pristupi vojsci i krene u rat.

Nije mu se bilo toliko teško predati ratnim neprilikama koliko napustiti obitelj. Zatim su otac i majka žalili tešku sudbinu njihovog sina koji će uskoro biti otrgnut iz njihovog zagrljaja.

Naveli su kako su već izgubili djecu po istim naredbama opakog tiranina. Na koncu se tužaljci pridružila i žena koja se, shrvana od boli, prisjetila dana vjenčanja te, kao i roditelji, zazivima oplakala odlazak muža Jula na dramatičan način. Pjesnik je vrlo ekspresivno opisao ove slike, koristeći zazive bogova i očajne uzdahe koje poznajemo i iz antičke književnosti. Ratni zvuci su najavili da je vrijeme poći u rat. Pjesnik je opisao buku mnoštva, zvuke truba i naoružane vojnike. Dok su roditelji i žena grlili Jula sa suzama i jadikovkama, u taj čas je u kuću ušla skupina naoružanih mladića i istrgnula ga iz zagrljaja obitelji i odvela sa sobom kako bi se pridružio četi.

309-360 Pjesnik je nastavio s iskazima žaljenja zbog nastalog stanja kudeći požudu i okrutnost tiranina. Nato mu je božica odgovorila neka kao došljak odbaci osuđivanje stranih mu običaja i neka radije s njom utješi unesrećene. Božica je nagovjestila da će se pod božanskim usudom Jul, uskoro ovjenčan lovorovim listom (kao znakom pobjede), ponovno vratiti u njihovo naručje. Kroz vrlo životopisnu usporedbu sa svjetlom svijeće, pjesnik je opisao kako su Uranijine riječi pružile Julovoj obitelji potrebnu utjehu. Uranija se oprostila s njima, rekavši kako je došao trenutak da potraže mirno mjesto gdje će se moći predati snu i dobiti potrebnu okrpju. Kao pozdrav i zadnju nadu rekla im je poznatu latinsku izreku, „nakon kiše dolazi sunce“.

360- 391 Pjesnik i božica su proveli noć u odmoru, no pjesnik nam prenosi kako je za njega noć prošla besano, s obzirom na sve što je vidio prethodnog dana. S novim jutrom, Uranija je rekla kako je vrijeme za nastavak puta jer je u gradu ostalo još mnogo prizora koje treba vidjeti. Nastavljajući dalje razgledavati ratom pogođeni grad, naišli su na pusti dio odakle je većina stanovništva već otišla u rat. Uskoro su susreli mnoštvo starijih ljudi koji zbog godina i staračkih bolesti nisu mogli sudjelovati u ratu, kao i onih koji su zbog nekih drugih razloga bili nesposobni za rat. U rukama su nosili kovčege pune novca (za ratni porez) spremajući se za događaje koji će uslijediti, kao mravi koji skupljaju žito misleći na budućnost.

391-429 Božica je predložila pjesniku da sam istraži i ispita prisutne, ako ga zanimaju njihove brige, muke i smjer putovanja. Pjesnik je prišao jednom starcu koji mu je u teškoj boli odlučio ispričati njihove nesreće, ali upozorio je da to neće moći učiniti suhih očiju. Rekao je kako ovim krajem vlada uzvišeni vladar, sposoban u ratovanju, koji je pokorio mnoge narode. Uz to je nadodao kako takvi pothvati iziskuju velike troškove iz državne blagajne koje moraju

pokriti građani iz vlastitih prihoda, tako da osiromašeni jedva mogu održavati vlastiti život. Dalje je rekao kako za vrijeme rata umjetnost, radišnost, trgovina i obrada zemlje propadaju.

429- 459 Odjednom se pojavio muškarac u pratnji dvanaest liktora. Kvrjavim je štapom udario starca i počeo ga vrijeđati i napadati zbog njegovih riječi. Naredio je svojim pratiocima neka ga zarobe okovima i opljačkaju kako bi plijen mogli pridodati kraljevskoj blagajni. Pjesnik je, užasnut groznim prizorom polako ustuknuo korakom nazad, pao na zemlju te započeo zazivati božicu. Molio ju je da ga odvede daleko od ove zemlje i strašnih nevolja koje ju pogađaju. Želio se vratiti nazad u voljeni Dubrovnik gdje vladaju mir i sloboda, a duh, koji je inače nenaklonjen nedaćama rata, ondje može pronaći sreću.

459-474 U tom trenutku, pjesnik je osjetio kako je nošen zrakom i polako se vratio na planinu gdje je na početku uživao u noći i spokoju i gdje se divio zvijezdama. Sretan zbog povratka, očitovao je svoje veselje i zanos, uspoređujući se s izgnanikom koji se nakon mnogo godina i nakon raznih nevolja ponovno vratio na rodne obale. No, ubrzo su ga počele proganjati i mučiti razne slike viđenih nedaća ljutog rata, a strepnja se stala povećavati danju i noću. Pjesma se završava pjesnikovim tužnim priznanjem kako se uzaludno trudi pronaći one stare običaje i saveze koji su korisniji od svih trijumfa, a nekoć su veselili epidaursku zemlju (Dubrovnik).

5. DIRA BELLORUM MALA DEFLET – TEKSTOLOŠKI ASPEKTI

5.1. Pogrešna i nejasna čitanja

Čitajući pjesmu, nailazimo na određene dijelove koji su nejasni ili se zbog svoje gramatičke strukture ne mogu pravilno interpretirati. Susrećemo riječi koje se ne uklapaju u klasični latinski izričaj te možemo naslutiti da se radi o tiskarskim pogreškama. U ovom ćemo poglavlju ukazati na navedene pojmove i rečenične dijelove koji mogu izazvati nedoumicu kod čitatelja.

Tu su, najprije, riječi čiji točan oblik možemo naslutiti pa prema tome i sa sigurnošću ispraviti čitanje. U 49. stihu nailazimo na riječ „sucscunt“, vjerovatno je riječ o tiskarskoj pogrešci. Riječ bi trebala glasiti „suescunt“, a potječe od riječi „suesco, 3. evi, etum“ sa značenjem naviknuti se. Jednako je i s riječju „divincunt“ iz 159. stiha. Ona bi trebala glasiti „devincunt“ kao 3. lice množine imenice „devinco, 3. vici, victum“ koja znači pobijediti, savladati. Treća riječ koja je vjerovatno promakla u korekturi je „speries“ koja zapravo glasi „species“, potječući od imenice „species, ei, f.“ u značenju pogled, pojava, oblik. Za riječ „fuselo“ iz 421. stiha jednako naslućujemo da potječe od riječi „phaselus, i, m.“ grah. Riječ „Memnosines“ iz 6. stiha bi pravilno trebala glasiti Mnemosynes, a potječe od riječi „Mnemosyne, es, f“. odnoseći se na Mnemozinu, majku Muza.

Riječ „Uraniae“ iz 91. stiha promijenili smo u grčki oblik „Uranie“, a riječ „belatibus“ iz 204. stiha prilagodili smo rječničkom obliku te sada u tekstu glasi „balatibus“.

Naredna dva stiha je zbog sintaktičke strukture vrlo teško interpretirati. Nedostaje glavni glagol u 350. stihu koji smo slobodno u prijevodu preveli riječju „govoriti“. Riječ „non“ odnosi se na riječ „parvum“ pa bi prema tome trebala stajati ispred spomenutog pridjeva. Rečenica bi bila nešto jasnija uz zarez iza „multa“.

Queis ego multa etiam parvum non unde levamen

Excipere, et tristes possent compescere questus. 351

Što se tiče 396. stiha i riječi „Illam“, ovdje se također radi o tiskarskoj pogrešci, vjerovatno je ovdje stajala riječ "ellum" ("en illum"), no to ne možemo sa sigurnošću tvrditi. Zbog toga smo u tekstu navedenu riječ „Illam“ zamijenili riječju „Illum“.

U 424. stihu također pronalazimo riječ „coloni“ koja se sintaktički ne uklapa u ostatak rečenice. Možemo zaključiti da ona zapravo treba glasiti „colonis“ i da se nadovezuje na riječ „abductis“ u istome stihu, a dolazi od riječi „colonus,i,m.“ seljak.

U pjesmi također pronalazimo upotrebu slova „y“ umjesto „i“ koja je tipična za latinski jezik u humanizmu. Primjer je riječ „lacrymans“ u 429. stihu.

Zaključno govoreći, navedeni nam primjeri ukazuju kako je riječ o pogreškama u prepisivanju ili slaganju, bilo Pucićevih sinova ili nekog drugog prepisivača. Riječi koje su nejasne ne mijenjaju strukturu pjesme te su rečenički dijelovi unatoč navedenim primjerima i dalje razumljivi. Možemo jasno naslutiti kako bi spomenute riječi trebale pravilno glasiti.

5.2. Prozodija

U ovom poglavlju donosimo rezultate analize prozodije Pucićeve pjesme, *Dira bellorum mala defett* koja je izvedena pomoću *online* programa „Pede certo“¹. Od iznimne je važnosti bilo uočiti jesu li svi stihovi napisani u pravilnom metru i slijedi li autor načela metrike kao što su to njegovi antički uzori radili.

Spomenutom analizom na nekoliko mjesta nalazimo *versus spondiacus*, stih sa spondejom u petoj stopi (tzv. *versus spondiacus*). On je inače rijedak u antičkoj poeziji, a nešto je češći kod Katula nego Horacija i Vergilija. Uporaba spondeja općenito pjesmi daje svečanu i ozbiljnu notu. Vjerojatno ga se iz tog razloga pjesnik odlučio upotrijebiti u nekoliko stihova, budući da je tema pjesme u skladu s težinom i usporenošću spondeja.

Idući stihovi sadrže *versus spondiacus*:

Quin haud longo istinc di□sjungitur intervallo 40

Quocirca non longo quam aspicias intervallo 110

Conantur ferri plumbive pilas, quas hostis 157

At si quod merito auctori hic erit æumnarum 410

¹ <http://www.pedecerto.eu/scansioni/scansioni>

Istom analizom, utvrđeno je nekoliko stihova koji su metrički netočni:

Viribus effoetum, profuso et sanguine corpus 128

U ovom stihu program „Pede certo“ prijavljuje grešku smatrajući da je veznik „et“ suvišan.

Kad njega uklonimo stih je metrički točan i prolazi provjeru. Međutim, posve se mogućim i prihvatljivim čini i elidiranje vokala u hijatu: *profus' et*.

Congeriem, vesanusque suis quot noscere Mavors 141

Ovdje se stih čini kompimiranim suprotno ispravnoj skanziji latinskog vēsānus.

Humida jam fuscis nox orbem complectitur alis. 152

Ovdje također imamo problem zbog previše slogova dugih po položaju.

Quo properat gressu, tantique causa laboris 399

Enklitika „-que“ je inače uvijek kvantitetom kratka, dok bi u ovome stihu trebala biti duga.

Deponitque humeris pondus, dehinc talia fatur 404

Ovaj je stih prozodijski ispravan samo uz sinizesu dehinc (izgovorimo li [dejnk])

Sarta vigent, illic geniali vescier aura 458

Riječ „geniali“, kao ablativ jednine pridjeva „gēnīālis“, nije poznata programu Pede certo jer se ne pojavljuje u korpusu rimske poezije.

Continuo visae redeunt species, curae recursant 468

Stih je sam po sebi predugačak za heksametar. Prihvatljiva bi varijanta bila npr. *Continuo visae redeunt curaeque recursant*.

U pjesmi također nalazimo i jedan hipermetar, stih čiji se posljednji slog elidira.

Ast vice dum varia sermonum pascimur, omnesque 377

Kao što vidimo, pjesnik se nije ustručavao koristiti *versus spondiacus*. Takav način pisanja stihova mnogo je učestaliji kod novolatinskih pjesnika. Metričke nepravilnosti koje nalazimo u ostalim spomenutim stihovima u nekima su izražene više, npr. ondje gdje izgovoreni naglasak jasno ne korespondira s ostatkom stiha ili je sam po sebi stih predugačak za ovu vrstu metra, dok se na neke stihove vjerovatno ne bismo osvrnuli ili ih uočili kao metrički netočne. Za njih je potrebno dublje poznavanje metrike i prozodije. Je li pjesnik griješio prilikom sastavljanja pjesme ili se možda ponovno dogodila pogreška u prepisivanju?

Ne možemo sa sigurnošću utvrditi. Potrebno je napraviti analizu cijele zbirke kako bismo vidjeli pojavljuju li se iste greške i u drugim pjesmama.

6. DIRA BELLORUM MALA DEFLET – USPOREDBA S VERGILIJEM

U ovom ćemo poglavlju usporediti Pucićevu pjesmu sa šestim pjevanjem Vergilijeve Eneide. Vergilije, naime, kao nepresušna inspiracija, kako kasnijim rimskim autorima, tako i humanistima novoga vijeka, nije zaobišao ni Luju Pucića. Iako je od Vergilijeva života do Pucićeva doba prošlo devetnaest dugih stoljeća, Vergilije je u Pucićevo vrijeme, uz Horacija i ostale rimske velikane, i dalje bio omiljena literatura humanistički obrazovanoj publici. Budući da je jedno razdoblje Vergilijevog života bilo obilježeno građanskim ratovima koji su zahvatili Rim, možemo usporediti ratna razaranja koja je pjesnik imao priliku vidjeti s nevoljama koje su zadesile svijet u Pucićevo vrijeme.

Iz Vergilijevog navoda koji se spominje u Georgikama, a koji Pucić navodi na početku svoje pjesme, možemo vidjeti čežnju obojice pjesnika za negdašnjim danima dok je seljak još koristio svoj plug i dok je to zanimanje bilo ugledno. Sada su, kako navodi Vergilije, polja opustošena, a seljaci silom odvedeni. Pucić ponavlja tu Vergilijevu izjavu pri susretu sa starcem koji mu opisuje ratne nevolje puka (423. stih). Zajednička crta koju nalazimo kod Vergilija i Pucića su duboka tuga i zgražanje nad mnoštvom nevolja koje rat sa sobom nosi. Iako Pucić kao motto pjesme stavlja stihove iz Georgika, kao što ćemo vidjeti u idućim poglavljima, izravna inspiracija i uzor pjesniku pri pisanju pjesme bilo je šesto pjevanje Vergilijeve Eneide, kako u sadržajno-tematskom smislu, tako i u stilističkom.

6.1. Sadržajno-tematske sličnosti

Pucićev odlazak na Mjesec, prenošenje pjesnika na drugu planetu, u uskoj je vezi s Enejinim silaskom u podzemlje koji nam dočarava Vergilije. Mjesec, kao mjesto posvećeno Dijani, simbolizira tajanstvenost, mističnost, podsvijest, snove i emocije. Već ovdje uočavamo poveznicu između mjesta gdje se glavni junaci Vergilija i Pucića nalaze. S jedne je strane podzemlje, kao simbol mračnog i nepristupačnog mjesta, tajanstvenog i nepoznatog običnim ljudima, a s druge, Mjesec, planet, neistražen od ljudi, dalek i mističan, sklon mijenama i promjenama, koji također ima svoju tajnu stranu, koja se ne vidi s našeg planeta. Pjesnik i sam u pjesmi uspoređuje stanje na Mjesecu s mračnim Avernom (145. stih) te navodi kako je zrak ondje smrdljiviji od tamnog Orka (170. stih). Spomenuti su nazivi

sinonimi za podzemni svijet. Iako se pjesnik nalazi na Mjesecu, njegovo prebivalište je izgledom slično podzemnom svijetu. Svuda oko sebe vidi smrtno stradale građane, truljenja, bolesti i znakove smrti. U tom pogledu nema razlike između Enejina silaska u podzemlje i prividnog Pucićeve „uzdizanja“ na Mjesec.

Iako su simbolika podzemlja i Mjeseca slične zbog svoje mistične strane i nemogućnosti ljudi da prodru u njihove tajne, one su i proturječne, jer se Mjesec u drevnim spisima smatra uzvišenom planetom, dok je podzemlje neprivlačno i zastrašujuće. Ipak, pjesniku je trebalo mjesto što udaljenije od Dubrovnika, te je vjerovatno zbog toga odabrao daleki Mjesec, ali u stvari opisuju mjesto koje se ni po čemu ne razlikuje od podzemlja.

Što se pratnje protagonista tiče, Sibila, pratiteljica Enejina, i Pucićeve Uranija u sličnom su odnosu kao i mjesta odvijanja radnje. Sibila je proročica, može vidjeti prošlost i predvidjeti budućnost, dok je Uranija Muza, predstavница astronomije i nauke o zvijezdama koja nam također može odrediti životni put. Rimljani astrologiju i zvjezdoznanstvo nisu smatrali egzaktnim znanostima već su ih ubrajali među ostala (znanstvena) umijeća (Zamarovsky, 1985: 33).

Svaki dio Pucićeve pjesme u nekom pogledu korespondira s Vergilijevim šestim pjevanjem. U idućim ćemo primjerima vidjeti koje je dijelove Pucić izravno preuzeo iz navedenog pjevanja, a koje je neizravno nadovezao na pjesmu.

Već sam početak pjesme, stihovi koji opisuju pjesnikovo sanjarenje, na neki su način povezani s Elizijским poljanama i s riječima Enejinog oca Anhiza, koji od 724. do 751. stiha opisuje razna čuda i zakone prirode. Vergilije čak spominje i riječi „*globus lunae*“ u 725. stihu. One označavaju Mjesec, koji Pucić bira kao mjesto odvijanja radnje. Od 15. do 34. stiha pratimo Pucićev uzlet na Mjesec gdje susreće Uraniju. Ovu epizodu možemo povezati s Enejinim iskrcavanjem na obale Italije i susretom sa Sibilom. Eneja je silazak u podzemlje molio Sibilu, a razlog tome bila je njegova želja da posjeti oca, dok je Pucić sam nekim čudnim udarom bio uznesen na Mjesec, a pristaje na obilazak tog svijeta tek kad mu Uranija opiše kakvi ga prizori čekaju.

Pjesnikova molba Uraniji za vodstvo po mjesečevu gradu, koja se proteže od 50. do 70. stiha, povezana je s Enejinom molitvom za ulazak u podzemni svijet. U Eneidi, od 264. do 267. stiha, Eneja zaziva bogove da mu dopuste opisati podzemni svijet. Jednaki momenat, ali nešto slabije naglašen, pronalazimo i kod Pucića koji prije samog ulaska u grad zaziva Mnemozinine Muze i svoju pratiteljicu Uraniju, moleći ih u formi retoričkog pitanja za pomoć prilikom opisivanja strašnih prizora koji će uslijediti (od 66. do 69. stiha). U jednom trenutku spominje samog Vergilija (166. stih), govoreći kako bi jedva i Muza velikog Marona

mogla obuhvatiti sve teškoće koje proživljavaju unesrećeni građani. Pjesnik ovdje aludira na Vergilijev talent i pjesničko umijeće, a i njegova je Muza već odavno opisivala spomenuta stanja, kao i stanje mračnog podzemlja.

Od 70. do 83. stiha opisuje se predvorje grada koje je u suglasju s opisima životnih muka na ulazu u podzemlje. Ovdje Pucić potpuno preuzima Vergilijeve motive, opisujući razna tjelesna i duševna stanja u personificiranom obliku. Vergilije objašnjava kako u podzemnom svijetu vladaju Tuga (*luctus*), Grižnja savjesti (*ultrices Curae*), blijede Bolesti (*pallentes Morbi*), tužna Starost (*tristis Senectus*), Strah (*Metus*), zlonamjerna Glad (*malesuada Fames*), sramotno Siromaštvo (*turpis Egestas*), Smrt (*Letum*), Muka (Labos), Smrtni sanak (*Sopor*), zlokobni užitci (*mala mentis Gaudia*), smrtonosni Rat (*mortiferum Bellum*), gvozdene postelje Eumenida (*ferrei Eumenidum thalami*) i Razdor (*Discordia*). Pucić, s druge strane, neke personificirane osobine posuđuje od Vergilija, kao što su Smrt (*Letum*) i Muka (*Labor*), dodaje neke nove; Pohlepa (*Ambitio*), Žeđ za zlatom (*auri Sitis*), Oholost (*Supercilium*), Bezbožnost (*Impietas*) i Prevare (*Fraudes*), a riječ kao što je rat, kod Vergilija „bellum“, zamjenjuje riječju „Mavors“. Vergilije nakon opisanih stanja opaža razna grozna bića koja se nalaze u podzemlju, dok Pucić navodi kako je vidio i ostala zlodjela koja predstavljaju naoružani štitovi muževa. Što se tiče reakcije koju je nakon viđene slike imao Eneja, koju Vergilije opisuje riječima „*trepidus formidine*“, koja označava kako se tresao od straha, Pucić je za svoje stanje odabrao sinonime, rekavši kako je osjetio drhtaje po kostima („*sensi perque ossa tremorem*“). Eneja se kao ratnik i junak odmah latio mača i htio je napasti čudovišta koja je vidio, dok je Pucić jednostavno stajao uplašen.

Pucić i u sljedećim stihovima prati svog uzora i jednako kao što je Sibila umirila Eneju rekavši mu kako su prikaze zapravo samo bestjelesne sjene, tako je i Uranija umirila pjesnika, govoreći mu da odagna bespotreban strah.

Od 295. do 336. stiha u Eneidi se opisuje mjesto na kojem obitava Haron, koji prevozi duše pokojnika preko rijeke Stiks. Prvi su motiv pokojnici čija tijela nisu pravilno pokopana te nemaju svoje počivalište. Ondje nalazimo i opise mladih ljudi koji su doživjeli ranu smrt te djevojke koje se još nisu stigle ni udati. Isti motiv mladih stradalih ljudi daje i Pucić od 83. do 99. stiha, opisujući teškoću rata za roditelje kojima su djeca stradala u ratu i plač žena koje su ostale bez muževa, obavijene crnim velom. U 124. i 125. stihu također opisuje četu mladića i njihove muke. Zanimljivo je što i Eneja i Pucić prvo opisuju stradavanja i smrt mladih ljudi. Budući da je mladost ljudima uvijek najljepše razdoblje, a i pred njom je još mnogo stvari koje mora proći, uvijek je vrlo bolno gledati smrt nekoga u cvijetu mladosti.

Opisi ratne ustanove i muke ratnih žrtava koji su ondje nesretnom sudbinom završili (od 99. do 207. stiha) podsjećaju na patnje u Tartaru, temu niza stihova na više mjesta šestog pjevanja Eneide. Susret s Tartarom i opisi njegovih zidina koriste Puciću pri opisu spomenute ustanove. Dok Pucić opisuje razna tjelesna stradanja ljudi i bolesti koje ih napadaju, Eneja opisuje muke koje trpe grešnici. Opisuje tartarske zarobljenike kao što su Titani, Salmonej, Titije, Iksion. Oni su muke koje proživljavaju zaslužili svojim opačinama, dok su Pucićevi ranjenici samo nevine žrtve ljutog tiranina.

Najveći dio radnje u Pucićevoj pjesmi, od 207. pa sve do 310. stiha, zauzima pjesnikov susret s mladim vojnikom Julom i njegovom obitelji. Iako nema mjesta u Eneidi koje se izravno bavi takvom temom, ipak dio opisa Enejinog susreta s kormilarom Palinurom i njegova molba da mu Eneja sahrani tijelo podsjećaju na molitve za pomoć Jula i njegove obitelji. Palinura je ubio narod kad je stupio na auzonijsku obalu, s namjerom da ga opljačkaju. Njegovo tijelo sada morskim pučinama luta i nema groba, što mu onemogućuje prelazak preko rijeke Stiks. Ova epizoda nas može podsjetiti i na smrt starca kojeg Pucićev lirski subjekt susreće pri samom završetku pjesme, koji biva ubijen i opljačkan po zapovijedi tiranina. Taj prizor završava Uranijinim pružanjem utjehe i nagovještajem sretne budućnosti za unesrećene. Sibila također govori Palinuru kako mu oni sada ne mogu pomoći, no daje mu utjehu i nadu u povoljan ishod, što ga okrijepi i zadovolji. Pucić se koristi ovim mislima prilikom pružanja utjehe obitelji vojnika Jula (od 326. do 352. stiha) u strahu i očaju zbog njegovog odlaska u rat. Obitelj moli pjesnika i Uraniju za pomoć. Julova je pak žena, jednako kao i Didona (koju Eneja susreće u podzemlju), ostala bez svog muža vrlo rano, no njezina i Didonina sudbina nisu previše povezane. Ali, sam se motiv žene koja pati zbog ljubavnih jada susreće kod oba pjesnika. Na kraju prikaza Enejina susreta s Didonom Eneja plače i tuguje zbog svoje i Didonine nesretne sudbine, jednako kao što i sam Pucić tuguje zbog sudbine ljudi pogođenih ratnim nedaćama kad obilazi razne predjele grada. No, kod obojice vrijeme i okolnosti ne dopuštaju daljnja zadržavanja, mora se poći dalje, još mnogo mjesta treba posjetiti, na što ih vrlo često upućuje pratiteljica. Uranija od 352. do 371. stiha potiče pjesnika na odlazak i pozdravlja se s Julovom obitelji. Motive iz razgovora Pucića s Julom i njegovom obitelji pronalazimo i u Enejinu razgovoru s Trojancem Dejfbom kojeg sreće na mjestu koje pripada junacima iz tebankog i trojanskog rata, a Dejfbove rane Pucić upotrebljava kao uzor za opise stradalih junaka. Sibila također, kao i Uranija, prekida Enejin razgovor s Dejfbom i poziva ga na nastavak puta (od 539. do 544. stiha).

Pucić u daljnjim stihovima (od 373. do 401.) opisuje novi niz nevolja koje pred sobom vidi, muke staraca i ljudi nesposobnih za rat, u kojima ponovno uzor pronalazi u već spomenutim

opisima sveukupnih tartarskih muka. Starac kojeg susreće također se može usporediti s Dejfbom. Naime, starac priča Puciću o mukama koje proživljava zbog opakog tiranina, dok Dejfbopripovijeda o mukama koje je proživio u ratu, za sve okrivljujući Helenu.

Završetak Pucićeve pjesme potpuno se razlikuje od kraja Enejina puta, kada vidi Elizijske poljane i sluša povoljna proročanstva Anhizova. Za razliku od Vergilijevog završetka pjevanja, u kojem Eneju i njegov rod čeka slavna sudbina i povoljna budućnost, sudbina epidaurske zemlje nije toliko obećavajuća. Naš pjesnik svoju pjesmu završava tužnim notama, ne pronalazi utjehu kao Eneja niti nailazi na nekoga poput Enejina Anhiza da mu pruži nadu u bolju budućnost.

Prateći Enejino putovanje po podzemlju možemo zaključiti da se njega izravno ne tiču viđeni prizori, on je više promatrač i prolaznik, dok Pucić opisuje stanje koje se događa se upravo u njegovo doba događaju u svijetu. Svi prizori izravno diraju pjesnika i on ih osobno prihvaća. Eneja je junak, ratnik i potpuno je distanciran od ljudi koje sreće, kao što kazuje i Sibili prilikom njenog proricanja budućnosti. Eneja je naime, već proživio brojne nevolje i niti jedna mu nije nova, a duh mu je već ionako s njima pomiren, tako da mu ni potencijalne nevolje koje će morati proći zbog svoga roda, ne zadaju previše muke. Iako pronalazimo i kod njega naznake tuge, posebno pri susretu s Didonom, s Pucićem je ipak drugačije, on svaku scenu dublje proživljava te i sam navodi u 468. i 469. stihu kako ga nakon povratka s Mjeseca neprestano prate viđene slike. Ovdje možemo uočiti i razliku između klasičnog rimskog junaka, koji je podređen sudbini, ne preispituje je mnogo i vrlo brzo zaključuje kako valja nastaviti dalje, slijediti njene putokaze i učiniti ono što je po tadašnjim mjerilima društveno potrebno. U 19. stoljeću situacija je drugačija. Kako vidimo u odabranoj pjesmi, ona je prožeta izrazima vlastite boli zbog zatečene situacije, a osobni doživljaji autora obilježavaju cijelu pjesmu i, kako i sam navodi u završnim stihovima, ne dopuštaju mu miran sanak.

Zaključno govoreći, što se sadržaja i tematike tiče, pjesnik je zasigurno smatrao kako će se svaki učenik poznavatelj antike prilikom čitanja njegove pjeme sjetiti šestog pjevanja Eneide i spuštanja u podzemlje. Vjerojatno je htio i sugerirati da su stanja koja pronalazimo u ratu jednaka atmosferi podzemlja. Koliko se pjesnik divi svome uzoru vidimo i po tome što ga izravno spominje u pjesmi (166. stih), što daje naslutiti da se prilikom pisanja i sam prisjećao ili čak poslužio Vergilijem kao priručnikom. Ovdje nalazimo novi dokaz kako je Vergilijeva Eneida zaista bezvremenski ep, a njegove su teme služile kao inspiracija pjesnicima diljem stoljeća.

6.2. Gramatički-stilske sličnosti

U ovom ćemo poglavlju više pažnje usmjeriti na sam tekst i rezultate uspoređivanja Pucićevih i Vergilijevih rečenica. Budući da postoji vrlo mnogo sličnosti u jeziku i izrazima, iznijet ćemo neke primjere.

Razgovor između Pucića i Uranije, odnosno Eneje i Sibile

Uspoređujući imena kojima su pjesnici opisivali vodilje protagonista, možemo zaključiti da je Pucić prilikom opisa Uranije pred sobom imao Vergilijeve epitete za Sibilu. Nju Vergilije oslovljava četiri puta riječju „vates“, tri puta kao „virgo“, dva puta kao „alma“ i po jedan put kao „sanctissima vates“, „docta comes“, „Sybilla“, „magna sacerdos“, „longaeva sacerdos“.

Kod Pucića nalazimo slijedeće kombinacije: četiri puta riječi „Diva“ i „Virgo“, po dva puta „Comes“ i „Dea“ te jednom u kombinacijama „Comes alma“, „alma Comes“, „dux“ i „alma Urania“.

U pjesmama nalazimo i iste početke zaziva Pucića i Eneje:

„Unum oro, tanto cum me dignaris amore / Pergere magnificam tecum contingat ad urbem / Ignotum doceas iter, et clara ostia monstres.“ (*Dira bellorum mala deflet*, 58-60)

„Unum oro; quando hic inferni janua regis / Dicitur, et tenebrosa palus Acheronte refuso, / Ire ad conspectum cari genitoris et ora / Contingat: doceas iter et sacra ostia pandas.“ (*Eneida* 6, 106-109)

Idući stihovi opisuju početak govora:

„atque ira flagrans rabido sic institit ore“ (*Dira bellorum mala deflet*, 433)

„ut primum cessit furor et rabida ora quierunt“ (*Eneida* 6, 102)

„cum placido Uraniae breviter sic institit ore“ (*Dira bellorum mala deflet*, 91)

„Olli sic breviter fata est longaeva Sacerdos“ (*Eneida* 6, 321)

„Ast Dea sic contra blando nos admonet ore“ (*Dira bellorum mala deflet*, 136)

„et ni docta Comes tenuis sine corpore vitas / Admoneat volitare cava sub imagine formae“ (*Eneida* 6, 292-293)

Također postoji sličnost i s prikazom kraja govora:

„talìa vociferans finem dedit ore loquendi“ (*Dira bellorum mala deflet*, 400)

„finem dedit ore loquendi“ (*Eneida* 6, 76)

Iduće rečenice Uranija i Sibila upućuju pjesniku i Eneji. Možemo primijetiti sličnosti u sintaktičkoj strukturi te neke dijelove koje je Pucić doslovno preuzeo od Vergilija:

„Quin age, mens si eadem tibi nunc, si tanta cupido / Quantum principio jactabas, jam mora nulla“ (*Dira bellorum mala deflet*, 193)

„Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est / Bis Stygios innare lacus“ (*Eneida* 6, 133)

„haec omnis quam cernis inops afflictaque turma est“ (*Dira bellorum mala deflet*, 92)

„Haec omnis, quam cernis, inops inhumataque turba est“ (*Eneida* 6, 325)

U oba se djela na više mjesta spominju suze prilikom razgovora:

„lacrymis ita fatur obortis“ (*Dira bellorum mala deflet*, 239)

„sic fatur lacrimans“ (*Eneida* 6, 1)

Pjesnik i Eneja propitkuju pratilje o prizorima koji su pred njima:

„Quid sibi vult color ille niger, quae causa doloris“ (*Dira bellorum mala deflet*, 89)

„o virgo, quid vult concursus ad amnem? / Quidve petunt animae?“ (*Eneida* 6, 318-319)

Razgovori između protagonista i ljudi koje sreću na putu

U zazivima Jula s jedne, i Palinura s druge strane, pronalazimo i stilističke i tematske sličnosti:

„Vos charos, oro obtestorque, juvate parentes / Tali in discessu, atque imos lenite labores / Conjugis“ (*Dira bellorum mala deflet*, 235)

„per genitorem oro, per spes surgentis Iuli, / Eripe me his, invicte, malis“ (*Eneida* 6, 364-365)

U idućim se stihovima nalaze riječi kojima se navedeni likovi pozivaju na božansku potvrdu da će im molitve biti uslišene, a pomoć osigurana:

„haud dubito columnen quin Juppiter alto / Rebus in adversis nobis vos misit Olympo“ (*Dira bellorum mala deflet*, 233-234)

„neque enim, credo, sine numine divum / Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem“ (*Eneida* 6, 368-369)

U idućim stihovima pronalazimo sličnosti u Haronovu upitu Eneji sa pitanjima koje starac upućuje Puciću. Iako su rečenice sintaktički veoma slične, značenje je suprotno. Naime, starac je blagonaklon prema Puciću, dok je Haron hladan i osoran te u nastavku govori Eneji neka napusti ovo mjesto.

„Quisquis es o nostras optas qui noscere curas“ (*Dira bellorum mala deflet*, 405)

„Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis“ (*Eneida* 6, 388)

Opis ratom napaćenog grada, odnosno mračnog Tartara

Prvi se stih odnosi na nedaće rata s kojima se Pucić susreće dok je drugi opis Enejine zapanjenosti nad mukama koje grešnici ispaštaju u Tartaru. Pucić čak i spominje Vergilija.

„Vix linguae centum, magni vix Musa Maronis / Omnes, queis pressi urgentur, comprehendere casus, / Cunctaque morborum percurrere nomina posset.“ (*Dira bellorum mala deflet*, 166-168)

„Non, mihi si linguae centum sunt oraue centum / Ferrea vox, omnis scelerum comprehendere formas, / Omnia poenarum percurrere nomina possim.“ (*Eneida* 6, 625-627)

„Excepit platea, alto quam moerore sepulta / Crinibus et sparsis, nigro et velamine operta / Magna puellarum circum undique turba frequentat, / Femineo ac gemitu, et longis singultibus implet. „ (*Dira bellorum mala deflet*, 86-89)

„Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat, / matres atque viri defunctaque corpora vita / magnaninum heroum, pueri innuptaeque puellae“ (*Eneida* 6, 305-307)

U idućim stihovima sličnim su riječima opisane muke koje doživljavaju ratne žrtve i gradnja lomače u Eneidi:

„Paenonia geminos huic arte lacertos / Scindunt“ (*Dira bellorum mala deflet*, 149-150)

„sonat icta securibus ilex / Fraxineaeque trabes cuneis et fissile robur / Scinditur, advolvunt ingentis montibus ornos“ (*Eneida* 6, 180-182)

Slijedi daljnji opis napaćenih ljudi:

„Hinc juvenum aegra manus, cui nil nisi inane juventae / Nomen vix superest, nobis occurrit, et una / Exigua trepidans multam dat voce salutem: / Nempe illis macies inhonestaque vulnera faede / Viribus effoetum, profuso et sanguine corpus / Laedunt, inque suis laxant compagibus artus.“ (*Dira bellorum mala deflet*, 124-129)

„ora manusque ambas, populataque tempora raptis / Auribus et truncas inhonesto vulnere naris. / Vix adeo agnovit pavitantem ad dira tegentem / Supplicia, et notis compellat vocibus ultro“ (*Eneida* 6, 496-499)

Oba pjesnika opisuju rijeku krvi. Pucić je promatra pred sobom, a Eneja sluša o njoj kroz proročanstvo:

„et rubeo serpens humectat flumine terram“ (*Dira bellorum mala deflet*, 153)

„et Thybrim multo spumantem sanguine cerno“ (*Eneida* 6, 87)

Opisi putovanja

Opće je mjesto u antici opis svitanja, kao personificirana zora (Aurora) i njezine kose:

„Interea roseis aurora rubere capillis / Incipit, atque novo conspergere lumine terras.“ (*Dira bellorum mala deflet*, 365)

„Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis / Iam medium aetherio cursu traiecerat axem.“ (*Eneida* 6, 535)

„Ipse sed interea visu commotus acerbo / compositos revocare gradus“ (*Dira bellorum mala deflet*, 435-436)

„sed revocare gradum superasque evadere ad auras“ (*Eneida* 6, 128)

Pjesnik također na sličan način kao i Vergilije opisuje mjesta:

„nunc / Coeptam rursus inire viam tibi convenit, atque / Amplam, quam nondum totam lustravimus, urbem / Visere, multa etiam visu modo digna supersunt.“ (*Dira bellorum mala deflet*, 337-341)

„Hic locus est, partis ubi se via findit in ambas: / Dexteræ quæ Ditis magni sub moenia tenit“ (*Eneida* 6, 541-542)

„Ergo progredimur, parte et miramur ab omni / Quod tam rara virum praegrandi corpora in urbe / Apparent, quod quaeque silent, desertaque pene / Stant loca“ (*Dira bellorum mala deflet*, 373-376)

„Ibant obscuri sola sub nocte per umbram / Perque domos Ditis vacuas et inania regna“ (*Eneida* 6, 268-269)

„Vestibulum ante Urbis, primoque in limine Mavors“ (*Dira bellorum mala deflet*, 70)

„Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci“ (*Eneida* 6, 273)

U 116. Stihu, Pucić također spominje Orkova ždrijela „ut atri e faucibus Orci“

(Nastavak rečenica opisan je u prethodnom poglavlju, gdje pjesnici opisuju personificirane likove životnih muka.)

„Quin haud longo istinc disjungitur intervallo / Urbs“ (*Dira bellorum mala deflet*, 40)

„Hinc via Tartarei quae fert Acherontis ad undas.“ (*Eneida* 6, 295)

U stihu 70. nalazimo izraz „primoque in limine“ koji nalazimo i kod Vergilija u 427. stihu u poretku „in limine primo“.

Pucićeви opisi ulaska u raskošnu kuću Jula i njegove obitelji i razni znaci obilja koje ondje zatječu, a opisani u 207. stihu („Praeclarum interea limen penetramus et aulam / cultu fulgentem vario“), sličje opisima pristizanja Enejina broda na italske obale u 13. stihu („iam subeunt Triviae lucos atque aurea tecta“), zajedno s daljnjim opisima slika koje Eneja i njegovi prijatelji zatječu.

Opis osjećaja koje Pucić i Eneja proživljavaju

Jednako kao što je Eneju pratila tužna slika njegovog oca, tako je i Pucića pratila tužna slika prizora koje je gledao:

„Sic igitur tristis rerum me terret imago“ (*Dira bellorum mala deflet*, 470)

„Tua me, genitor, tua tristis imago / Saepius occurrens haec limina tendere adegit“ (*Eneida* 6, 695-696)

I pjesnik i Eneja suosjećaju s mukama ljudi koje sreću, pjesnik s ratnim žrtvama, a Eneja s Didoninom sudbinom:

„ipse viros dudum non digna ferentes / Condoleo, et lacrymis tepefacta per ora volutis / Illorum testor quantum me sauciat angor.“ (*Dira bellorum mala deflet*, 134-135)

„Talibus Aenas ardentem et torva tuentem / Lenibat dictis animum lacrimasque ciebat.“ (*Eneida* 6, 467-468)

Još gori prizori, odnosno još gora sudbina čekaju Pucića i Eneju:

„pejora supersunt / Inspicienda mala, horridioraque fata virorum“ (*Dira bellorum mala deflet*, 138)

„o tandem magnis pelagi defuncte periclis / (Sed terrae graviora manent)“ (*Eneida* 6, 83)

„o virgo, nova mi facies inopinave surgit“ (*Eneida* 6, 104)

Ostale sličnosti

U iduća dva stiha opisana su prekomjereni izdaci građana. U prvom, Pucićevom stihu, građani moraju svake godine davati porez iz vlastitog džepa, a kod Vergilija građani su morali godišnje sedam atenskih dječaka davati za hranu strašnom Minotauru:

„cogimur immani quocirca lege quotannis / Publica privatis cumulare aeraria gazis“ (*Dira bellorum mala deflet*, 418-419)

„tum pendere poenas / Cecropidae iussi (miserum!) septena quotannis / Corpora natorum“ (*Eneida* 6, 20-22)

U 124. se stihu spominje „juvenum aegra manus“, a isti pojam „juvenum manus“ spominje i Vergilije u 5. stihu.

Iz navedenih primjera jasno vidimo koliko je utjecaja Vergilijev jezični stil imao na Pucića. Dubrovački pjesnik sadržajno i stilistički slijedi Vergilija slijedeći Enejine korake u šestom pjevanju Eneide. Sa željom da dočara koliko rat donosi štete, kako samom gradu, tako i pojedincu, odlučio se na usporedbu s podzemljem i tartarskim mukama. U prethodnom smo se poglavlju uvjerali da su motivi dvaju djela u znatnom broju stihova podudarni, dok nam ovo poglavlje pokazuje kako se Pucić i na razini rečenica vjerno držao Vergilijeva jezičnog izraza. Ovaj uvid dodatno potvrđuje Pucićevu učenost i poznavanje klasičnog rimskog izričaja.

7. ZAKLJUČAK

Na samome kraju ovog putovanja po tartarskim predjelima, koja su tako vješto prebačena na Mjesec, sa sigurnošću možemo ustvrditi kako smo se susreli s iznimnim i nesvakidašnjim djelom latinskog autora iz 19. stoljeća. Naime, iako je Pucićeva pjesma *Dira bellorum mala deflet* samom svojom temom veoma moderna, budući da se radnja odvija na drugoj planeti i daje nam naznake znanstvene-fantastike, žanra koji će se u narednim stoljećima sve više razvijati, uzor i inspiracija joj pak sežu u davna rimska vremena, kada je pjesničko umijeće bilo na vrhuncu. Analizom Pucićeve pjesme i šestog pjevanja Vergilijeve Eneide otkrili smo brojne sličnosti koje spajaju ova dva djela. Naime, Niko Lujo Pucić uspoređuje stanje svijeta kroz 18. i 19. stoljeće s Vergilijevim mračnim tartarskim podzemljem u koje se nekoć, prema legendi, spustio slavni junak Eneja. Iako je tematska i sadržajna crta koja povezuje Pucićevo i Vergilijevo djelo nepobitna, još više sličnosti pronalazimo u stilskoj analizi. Kod Pucića čitamo fraze, riječi, pa čak i rečenice koje možemo susresti u Vergilijevom šestom pjevanju. Pucićeva učenost i dobro poznavanje rimskih klasika pomogle su mu da na domišljat i inteligentan način opiše suvremena zbivanja i političku situaciju u njegovo vrijeme, uključujući u opis i vlastite osjećaje. Cijela slika je opisana u klasičnoj latinskoj formi.

Provedenom smo se analizom upoznali s dijelom opusa Nike Luje Pucića i u njemu smo našli kako njegove vlastite impresije, tako i stanje svijeta u njegovo doba, te duboko divljenje prema rimskoj književnoj baštini. Pucić je jedan u nizu hrvatskih velikana koji su i u 19. stoljeću nastavili pisati na latinskom jeziku i tako dali doprinos europskoj latinskoj baštini.

8. UVOD U IZDANJE – PRIREĐIVAČKA NAČELA

Obrađena pjesma, *Dira bellorum mala deflet*, kao što smo ranije naveli, dio je velike zbirke *Carmina*, koju su priredili Pucićeви sinovi. Izvor koji nam je omogućio korištenje zbirkom, digitalni je faksimil tiskanog izdanja, a rukopisni su nam izvori za sada nepoznati. Koliko nam je poznato, kasnijih izdanja nije bilo.

Prema digitalnim snimkama stranica tekst smo prepisali na računalo, obrojčali stihove i priložili prijevod koji se nalazi na kraju samog rada. Izdanju smo dodali i bilješke koje opisuju određene pojmove kao što su vlastita imena pojedinih mitoloških likova ili mjesta koja se spominju.

Što se pravopisa tiče, zadržali smo velika slova na početku svakog stiha, a jednaki smo način koristili i u navođenju stihova iz Eneide, iako na web stranici „*The Latin Library*“, od koje smo posudili tekst Vergilija, nema velikih početnih slova prilikom novog stiha. Grafije koje se razlikuju od današnjih standardnih grafija, npr. *haerbarum*, *lacrymis* i sl., nismo mijenjali. Očite tiskarske pogreške spomenute su u poglavlju pod nazivom „Pogrešna i nejasna čitanja“, a u tekstu su ispravljene gdje god je bilo moguće. Mjestima u tekstu koja su nerazumljiva ili nejasna poredak nismo popravljali, već smo ih samo prokomentirali u spomenutom poglavlju. interpunkcija je bila pravilno primijenjena, stoga ju nismo mijenjali.

Prijevod smo prilagodili hrvatskom jeziku te se u prijevodu ne vide eventualne nedoumice. U tekstu smo također naišli i na metričke pogreške, a njih smo pobliže objasnili u poglavlju o prozodiji. Samu metričku strukturu u tekstu nismo mijenjali. Susreli smo se i s hipermetrima, na koje smo također upozorili kao nešto što se pojavljuje u pjesmi.

Cjelovita analiza zbirke uvelike bi pomogla u daljnjem sagledavanju navedenih komponenti pjesme. Tada bismo mogli odstupanja od standardnog latinskog usporediti sa stanjem u ostalim pjesmama zbirke. Nadamo se da će u budućnosti cijela zbirka biti podvrgnuta detaljnijoj analizi.

9. LATINSKI TEKST

POEMATIUM

Dira bellorum mala deflet

Quippe ubi fas versum atque nefas, tot bella per orbem

Tam multae scelerum facies, non ullus aratro

Dignus honos; squalent abductis arva colonis,

Et curvae rigidum falces conflantur in ensem.

Virg. Georg. 4, vers. 505.

Igneae pacato fulgebant sydera caelo, 1
Occiduaeque auras, et tranquilla silentia noctis
Lenibant curas, deffessamque alliciebant
Mentem jucundis se ut rebus traderet ultro,
Ipse sub abrupto sistens me culmine montis 5
Immenso mundi mirabar consita tractu
Lumina, et astrorum leges, et foedera sese
Queis trahere, atque trahi gaudent, et plurima mecum
De genere hoc tacita laetabar volvere mente.
Quae viva quondam solers a voce magistri 10
Perdidici, rerum et naturae arcana enucleantis,
Nempe illius, quo certe nec amabiliorem,
Nec magis aut Sophia², aut Musis³ et Apolline⁴ dignum
Terra⁵ tulit, nostrisque est his largita diebus.
Talibus intentus rebus, mirabile dictu, 15

² Sapientia, odnosi se na filozofiju

³ Muze kao predstavnice raznih umijeća, odnosi se na znanstvena umijeća općenito

⁴ Apolon kao predstavnik pjesništva ovdje predstavlja samo pjesništvo

⁵ Dubrovnik

Nescio quo superas confestim vector in auras
 Impete, et aeolio longe feror ocyus euro⁶,
 Inque aliam ignotamque prius trans aethera terram
 Sentio me raptum, saxosa et valle locatum.
 Principio obstupui, quadam et formidine captus 20
 Ac puero similis, qui post insomnia surgens
 Multa timet, nescitque quibus fas fidere rebus,
 Haesi animo; convertens hinc demissa retrorsum
 Lumina regali formosam veste puellam
 Conspexi; incessu dio et vultu facile almam 25
 Uraniam⁷ novi, quae sic affata timentem est:
 Pone metum, et gratos potius nunc concipe sensus;
 Ipsa per aetherios dignata est ducere tractus
 Nostra manus, celsaque hac te trans nubila sede
 Ponere, quo propius caelestia corpora possis 30
 Perspicere, astrorumque magis cognoscere moles.
 Multa tibi infelix quae frustra scire laborat
 Terrigenum genus, hinc manifesta luce patebunt
 Clarius. Atque alio jam nunc quod in orbe moramur
 Te monitum vellem, doctumque ante omnia: nempe 35
 Noctivagus Lunae globus hic; loca sacra Dianae⁸:
 Ille suos etiam ceu Tellus, jactat alumnos
 Extenta et regna, ac multas, queis jure superbit
 Moenibus et vallis protectas continet urbes.
 Quin haud longo istinc disjungitur intervallo 40
 Urbs, caput et princeps merito quae dicitur esse
 Quas inter cumque haec Divae magna triformis
 Machina confectas servat: namque imperat illinc
 Armis ingenioque potens rex, quem unde sequentem

⁶ Jugoistočni vjetar

⁷ Jedna od devet Muza, zaštitnica astronomije

⁸ Sestra Apolonova, zaštitnica mjeseca i lova

Undique Sors ridens alma et Victoria ducit. 45
 Ast non idcirco ante alias felicior ista
 Est regio, aut minus afflictis circumdata rebus:
 Queis Bellona⁹ modis populos urgere, quid arma
 Ferre mali suescunt quamvis victricia, multis
 Non alibi melius docet experientia damnis. 50
 Haec ubi dicta dedit, vocem pressit. Cui ego contra:
 Quas tibi pro tali persolvam munere grates,
 Diva, quibusque tuas, decet ut me, laudibus aras
 Accedam supplex? Ast hoc factum bene? Quod tu
 His nec eges, magni nec pendis talia; namque 55
 Sufficis una tibi, causasque in te invenis omnes
 Uberrimè gaudendi nostri haud indiga cultus.
 Unum oro, tanto cum me dignaris amore
 Pergere magnificam tecum contingat ad urbem
 Ignotum doceas iter, et clara ostia monstres. 60
 Annuit his Virgo, quidquam neve addidit ultra,
 At sese vertens tenuis quo ducit in urbem
 Semita, sollicito certa ut vestigia gressu
 Observata sequar, montisque ut scandere coner
 Ardua nutavit: sed cum prope moenia ventum, 65
 Quisnam visa loqui poterit, quis pandere vera
 Ni vos Memnosines¹⁰ forti nunc numine Musae
 Et tu, docta Comes, dias in carmine vires
 Gnaviter infundatis, opemque feratis amicam?
 Vestibulum ante Urbis, primoque in limine Mavors¹¹ 70
 Late horrenda minans, inflato et pectore livens
 Ambitio, atque auri sitis, atque superbia saevo
 Mira supercilio, impietas, letumque, laborque

⁹ Božica rata, personifikacija samog rata

¹⁰ Mnemosina, majka Muza

¹¹ Mars, bog rata, uz Bellonu personifikacija samog rata

Et fraudes habitant, aliaeque ex ordine noxae
 Sanguinea armigerum tutas quas scuta virorum 75
 Reddunt, atque impune audendi quidlibet illis
 Esse potestatem tanto sub foedere suadent.
 Constiti hians subito per venas, perque medullas
 Nescio quem tacitus sensi perque ossa tremorem,
 Et fors neve oculis aptus nec mente fuissem 80
 Plura videre, Comes sed jam nil esse timendum
 Admonuit, vanumque hinc jussit abire pavorem:
 Ergo progredimur claram et penetramus ad Urbem.
 Primum nos ampla et magnis decorata columnis
 Excepit platea, alto quam moerore sepulta 85
 Crinibus et sparsis, nigro et velamine operta
 Magna puellarum circum undique turba frequentat,
 Femineo ac gemitu, et longis singultibus implet.
 Quid sibi vult color ille niger, quae causa doloris,
 Pluraque de genere hoc cupida tum mente repono, 90
 Cum placido Uranie breviter sic institit ore:
 Haec omnis quam cernis inops afflictaque turma est;
 Fratribus et caris misere viduata maritis
 Illa gemit, saevique infanda pericula belli
 Incusat, lacrymasque atro sub tegmine condit: 95
 Namque est flere nefas, quando sors prospera regi
 Ridet, et imperii gaudet producere fines.
 Nec plura his: taciti interea procedimus ambo.
 Tectum late ingens, sublimi et vertice caelum
 Paene minans ipsum summa hinc apparuit Urbe 100
 Regium opus nulli prorsusque alii aequiparandum.
 Talibus attonitum procul et tam magna tuentem
 Moenia Diva vidit, dictisque affatur amicis:
 Hanc primum validam saevo contendere bello
 Esse urbem, docui prudens, et vincere reges 105
 Externos solitam semper felicibus armis;
 Alma nec optatam posset victoria palmam

Ferre unquam, solers illam ni sanguine multo
 Victor emat, trans et funesta pericula carpat.
 Quocirca non longo quam aspicias intervallo 110
 Belligeros propter fabricata est machina cives
 Martia qui ducibus pugnando vulnera passi
 Arduaue experti saevi discrimina belli:
 Haerbarum nempe illic atque operosa medentum
 Virtus, arsque adhibetur, ut atri e faucibus Orci¹², 115
 Si fieri poterit, gratas revocentur ad auras
 Semineces, iterumque acres glomerentur in hostes.
 Verum age, non longum est iter, accedamus, et illic
 Cuncta oculis poteris subjecta fidelibus apte
 Noscere, et internas, magni perquirere sedes 120
 Hospitii: hoc etiam fors aspexisse juvabit.
 Haec ubi dicta dedit, pariter proficiscimur ambo,
 Nec mora, magna aedis donec prope limina ventum.
 Hinc juvenum aegra manus, cui nil nisi inane juventae
 Nomen vix superest, nobis occurrit, et una 125
 Exigua trepidans multam dat voce salutem:
 Nempe illis macies inhonestaque vulnera faede
 Viribus effoetum, profuso et sanguine corpus
 Laedunt, inque suis laxant compagibus artus.
 Fractis pars languet manibus, pede pars minor uno 130
 Se altis sustentat baculis, et tramite jusso
 Ambiguos gressus, foliorum et more labantes
 Dirigit: ipse viros dudum non digna ferentes
 Condoleo, et lacrymis tepefacta per ora volutis
 Illorum testor quantum me sauciat angor. 135
 Ast Dea sic contra blando nos admonet ore:
 Questibus haud tantum, lacrymis haud hactenus ullis
 Te quicquam indulgere urget, pejora supersunt
 Inspicienda mala, horridioraque fata virorum;

¹² Ork, bog podzemlja

Ingredere, atque illinc immensam disce malorum 140
 Congeriem, vesanusque suis quot noscere Mavors
 Hinc tormenta parat, quaeve infortunia ducit,
 Incipe et adversis jam nunc assuescere rebus.
 Haec ait: interea magna in penetralia gressus
 Inferimus taciti, nigroque simillima Averno¹³ 145
 Lustramus loca, septeno queis ordine circum
 Strata jacent hominum vilique in stramine languent
 Corpora, et immiti torpentia tabe laborant.
 Crura huic, Paeonia¹⁴ geminos huic arte lacertos
 Scindunt, ne totos sensim diffusa per artus 150
 Occupet inhaerens languentia corda putredo,
 Continuoque animae sic spiramenta resolvat.¹⁵
 Interea frendent miseri, fit sanguinis imber,
 Et rubeo serpens humectat flumine terram.
 Multis quo textam subnectit fibula vestem 155
 Incidunt ventrem, atque imis evellere ab extis
 Conantur ferri plumbive pilas, quas hostis
 Ignovomis jecit balistis; tempora multis
 Alba devincunt vitta, scissasque cerebri
 Expendunt sedes multo et medicamine curant; 160
 Debilitas premit hos foede, longus dolor illos
 Conficit, et partes hinc volvit in omnes:
 Questubus at cuncti, tremulisque ululatibus auras
 Late implent. Nullum hoc in terris tristius usquam
 Spectaculum, atque magis miserum et lacrymabile vidi. 165
 Vix linguae centum, magni vix Musa Maronis

¹³ Avernsko jezero nalazi se nedaleko od grada Kume, njegova je voda bila sumporasta, a para tako kužna i smrdljiva da ptice nisu mogle letjeli preko jezera. Kaže se da je ovo jedan od ulaza u podzemlje, u gaj Hekatin i u spilju kumske Sibile

¹⁴ Paeonia, grad u Makedoniji, današnji Prizren. Pridjev se odnosi na liječničko umijeće koje odatle potječe.

¹⁵ Pjesnik opisuje posljedice kuge

Omnes, queis pressi urgentur, comprehendere casus,
 Cunctaque morborum percurrere nomina posset.
 Flebilis ad caelum it fragor, undique et undique luctus,
 Pestiferoque aër certe graveolentior Orco 170
 Cogitur immanem circum exhalare Mephitim¹⁶.
 His tamen affectus, visu et perculsus acerbo
 Sensibus effoetis confestim et viribus ipse
 Destituor ferme, pallorque mihi occupat artus.
 Verum quae haud nostro detorsit lumina vultu 175
 Tempore vel modico, parvam Comes alma lagenam,
 Quam nardi aut casiae gratissimus imbuit humor,
 E gremio profert, nostrisque hanc naribus addit
 Et fractas reficit vires, animamque labantem.
 Arrepta hinc dextra solers me educit ab illa 180
 Sede aerumnarum, et placida sic voce profatur:
 Felix cui fausti infaustos nunc cernere tantum
 Eventus belli contingit! Di tibi tali,
 Auguror ipsa, frui semper dent munere, et omne
 Infracto pacis vinclo, Bellona flagellum 185
 Undique quo furit, a vestris procul arceat oris.
 Sublevor his, et ceu qui dum minus esse misellum
 Se videt ante alios, durum hinc lenire laborem
 Sentit, et anxiferas penitus mitescere curas,
 Sic me me alloquio Divae solabar amico. 190
 Illa meo ancipitis gavisam levamine mentis
 Mutato contra sic est sermone locuta:
 Quin age, mens si eadem tibi nunc, si tanta cupido
 Armigeros Lunae populos invisere, et urbem
 Quantum principio jactabas, jam mora nulla; 195
 Incoeptum pergamus iter: nunc scilicet illud
 Carpendum nobis iter est, quod ducit ad alta
 Tecta Laresque Viri, virtus quem mascula, mores

¹⁶ Božica kužnog isparivanja, kuga

Aurei, nobilitas clarissima, divitiaeque
 Toto secernunt populo; nos ille benigno 200
 Excipiet vultu, plura ille docebit: eamus.
 Tantum effata gradus subito molitur, anhelus
 Subsequor ipse ducem, atque eadem vestigia calco:
 Non secus ac tremulis si fors balatibus agnum
 Blanda ovis ad sese blande compellat eundo, 205
 Hic paret jussu, certatque attingere matrem.
 Praeclarum interea limen penetramus, et aulam
 Cultu fulgentem vario, fulgentem et avertis
 Undique imaginibus, merito queis tarda superbit
 Posteritas, tali et gaudet se sanguine cretam. 210
 Obvius hinc nobis dominus fit; et optima conjux
 Ambo longaevi, insignes virtutibus ambo:
 Hos natus prima sparsus lanugine malas,
 Neglectis unaque nurus formosa capillis
 Praecedunt, nosque ambrosio procul ore salutant. 215
 Nescio sed quae omnes subrepens cura peredit,
 Crebraque sollicitos nimium suspiria produnt.
 Primum quale genus, quantos tentare meatus
 Ausi, quae hanc fecisse viam tunc causa, fatemur:
 Multa etiam ingenui genus hoc poscentibus ultro 220
 Addimus, inque vicem nos multa reposcimus illos.
 Tum juvenis gemitu tollens ita farier infit:
 Incluta, quae rutilos astrorum dirigit ignes
 Uranies, tu et, quem tanto dignatur honore
 Diva, alioque una fauste comitatur ab orbe, 225
 Huc boni adeste, meo et, quaeso, succurrite, fato.
 Impia proh! Immitis statim me jussa Tyranni
 Magna ad bella vocant, regis et quas ultima servat
 Extremas jubeor saevasque lacescere gentes.
 Sed non his crucior, nec laeva pericula terrent 230
 Impavidum, quantum dum quod mi cumque dedere
 Dulcius aut melius Divi, nunc relinquere cogor.

Vos ergo (haud dubito columnen quin Juppiter alto
 Rebus in adversis nobis vos misit Olympo)
 Vos charos, oro obtestorque, juvate parentes 235
 Tali in discessu, atque imos lenite labores
 Conjugis: illa mihi eheu! Infausto sidere nupsit.
 Interdum senior languentia brachia tendens,
 Et natum amplectens lacrymis ita fatur obortis:
 Tene etiam tantis caput objectare periclis 240
 Longaevus patiar, laribusque recedere nostris?
 Nec satis est orbum multa quod prole Tyrannus
 Me fecit, quodque horrendis tot casibus urget,
 Hunc quoque, credideram miserae quem dulce senectae
 Frustra heu! solamen, patria procul eripit aede? 245
 Di Superi mentem hanc a rege avertite, tantum
 Ah! prohibete nefas, dulcem et mihi reddite natum.
 Talia dicenti infirmis vox faucibus haesit,
 Et penitos animi frustra est conata referre
 Sensus: tantum aegros moeror confecerat artus. 250
 Tum genitrix contra ingenti consumpta dolore
 Pectora plangebat palmis, canamque trahebat
 Caesariem vellens digitis, atque insuper addit:
 Siccine dulce caput, prorsus mea viscera Julum
 Amittam infelix, bello credamque rapaci? 255
 Te quoque fors fratrum contingent fata tuorum,
 Fors audax lethali hostis tua pectora ferro
 Transadiget foede, rigidisque voranda molossis
 Linquet creta meo necquiquam sanguine corda!
 Hos Superi a nobis casus avertite, tantum 260
 Ah! prohibete nefas, dulcem et mihi reddite natum.
 Sic propter juvenis discessum perdita luctu
 Exululat mater, fatumque incusat iniquum.
 Uxor at infandos oculis immota revolvens
 Casus, nunc pallet, rubeo nunc uritur ore, 265
 Nec potis est moestam sermone expromere mentem.

Inde via ut primum voci laxata dolore
 Ingemuit, tristem et sic est exorsa querelam:
 Unanimis conjux matri modo flebilis atque
 Patri, haud inficior, juro sed quam mihi, nulli 270
 Flebilior, nulli nam certe charior es, vel
 Esse potest quisquam: teneris virguncula ab annis
 Te primum ut vidi (scitis vos Numina testor)
 Exarsi, atque tui cepit me gratia vultus.
 Ipsa diu impatiens optavi grata ut adesset 275
 Lux mihi, quae nostras debebat jungere dextras,
 Quaeque meis munus votis, precibusque ferebat.
 Sed jam vix nobis sacras Junonis ad aras
 Annuit alma Venus vinclo sociare jugali,
 Vix licuit pariter jucundo vescier igne, 280
 Deseror, heu misera! grato et sejuncta marito
 Invisam damnor luctu traducere vitam.
 Fors etiam laevus veniet mihi nuncius, atque
 Extinctum dicet, belloque extrema secutum!
 Fors numquam nostro posthac te lumine cernam! 285
 Hos Superi a nobis casus avertite, et omen
 Infaustum removete, mecum ah! mihi reddite Julum.
 Hos imo moestos rumpebat pectore questus
 Jugibus et flebat lacrymis tristissima conjux,
 Cum subito clamorque virum, clangorque tubarum 290
 Auditus totam late reboare per urbem:
 Hoc nempe signum mavortia bella ciere,
 Fulgentesque armis citius glomerare catervas.
 Ast contra querulos materque paterque ululatus
 Ingeminant, tremula infelix quos voce sequuta 295
 Uxor femineis auras clamoribus implet.
 Nec mora, sed cuncti amplexu sibi jungere Julum
 Certant, atque avidis invadere colla lacertis,
 Humectantque sinum lacrymis, atque oscula figunt.
 Non illi gelidus vitales Caucasus auras 300

Tradidit, Hyrcanaeque¹⁷ admorunt ubera tigres,
 Tam charo ut sese possit secernere coetu,
 Deserere et quoscumque oculis mage diligit ipsis.
 Ast dubio lacrymans haeret dum pectore, dumque
 Multa anceps secum salienti corde volutat, 305
 Ecce manus juvenum cristata casside fulgens
 Continuo moestam properans adventat in aedem,
 Uxorisque sinu dire, gremioque parentum
 Evellit miserum, cumulataque ad agmina ducit.
 Ipse haec aspiciens alte et percussus iniquum 310
 Exprobrio facinus, meritoque his increpo verbis:
 Oh scelus, humano oh generi damnosa libido
 Nominis, ante alias longe oh teterrima pestis,
 Quo non immites cogis patrare tyrannos
 Saevitias? Quid non diro... sed plura volenti 315
 Dicere, semianimum dio quae numine coetum
 Interea solabatur, tristisque levabat
 Casu, sedato adversata est pectore Virgo
 Et placido prudens contra sic institit ore:
 Parce tuis, quaeso, reges incessere dictis, 320
 Pabula et immenso parce oh! praeberere dolori.
 Non decet externos reprehendat ut advena mores,
 Nec modus hic tristes curis abducere mentes;
 Sed potius blandis mecum solare misellos
 Verbis, sperare et placide meliora jubeto: 325
 Nam quoque in adversis multum confidere rebus
 Saepe juvat, quoscumque et casus fata dedere
 Aeque ferre animo, seges est non ultima laudis.
 Adde quod a summo praesenti numine coelo
 Ipsa operam impendam solers faciamque ut Iulus 330
 Tempore non longo victricia tempora lauro

¹⁷ Hirkanija, perzijska provincija uz Kaspijsko more

Cinctus ovet, patriam redeatque insignis in urbem.
 Candida, nec procul est, aderit lux, qua invida matrum
 Turba, et sponsarum magna est queis cura virorum
 Vos tam felices fortunatosque vocabunt, 335
 Queis licuit reducem cupida inter brachia Julum
 Excipere, atque iterum charo posse ore beari.
 His Divae verbis intenti qui ora tenebant
 Continuo vires, animamque resumere visi,
 Non secus ac lampas longo cui tempore circum 340
 Tergeminus splendet lychnus jam luce minuta
 Segnius ardescunt flammae, putresque videbis
 Crescere jam fungos, nigramque inducere noctem;
 Sed si forte vigil, penso minuenta puella
 Palladii incipiet guttas infundere succi, 345
 Et iterum tenebras albentia lumine vincunt
 Luciferis iterumque redit sua gratia flammis:
 Sic uxor nos circum, longaevisque parentes
 Una se recreant pacto et solantur eodem:
 Queis ego multa etiam parvum non unde levamen 350
 Excipere, et tristes possent compescere questus.
 Cum contra alma Comes breviter sic ore locuta est:
 Humida jam fuscis nox orbem complectitur alis,
 Flammigera et molles suadent jam sidera somnos
 Quo nos vocant, vestris discedere oportet 355
 Moenibus, et placidae primum dare membra quieti.
 Vos igitur salvete boni, et vobis mage dignas
 Expectate vices: veniet post nubila Phaebus.
 Tum omnes composito nobis benedicere vultu,
 Aptasque officii certant persolvere grates; 360
 Nos contra ire retro, aequo et diversoria gressu
 Aggredimur petere, ac somno traducere noctem:
 Sed non leni animo, non impune egimus illam
 Multa etiam fessam terrent insomnia mentem.
 Interea roseis aurora rubere capillis 365

Incipit, atque novo conspergere lumine terras,
 Cum Virgo: otiolo sat jam somnoque datum, nunc
 Coeptam rursus inire viam tibi convenit, atque
 Amplam, quam nondum totam lustravimus, urbem
 Visere, multa etiam visu modo digna supersunt. 370
 Nec mora, quin magnae praecepta capessere Divae
 Haud segnis propero, et nocturna cubilia linquo.
 Ergo progredimur, parte et miramur ab omni
 Quod tam rara virum praegrandi corpora in urbe
 Apparent, quod quaeque silent, desertaque pene 375
 Stant loca: cuncta etenim discessit ad agmina pubes.
 Ast vice dum varia sermonum pascimur, omnesque
 Urbis transire anfractus dum pergimus, ampla
 En patet aspectu planis aequata lapillis
 Area, resque novas affert, seriemque malorum 380
 Nos docet invisam, multis gravidamque querelis.
 Nempe longa hominum tanquam sine fine caterva
 Nescio quo tendens gressu properabat eodem.
 Horum multi obliquo nutabant pede, multos
 Turpabat foedus vitiato corpore gibbus, 385
 Maxima pars aevo imbellis macieque senili;
 Ast parvam magni certe sed ponderis arcam
 Quisque inhians humeris curvis gestabat et ulnis:
 Ceu dum jam properat sectis autumnus aristas
 Formicae nitidi praedam recto ordine farris 390
 Convectant hyemis memores, caetaeque futuri.
 Tum propius tantam quando dignoscere gentem
 Atque audire datum, ac auditis reddere voces,
 Sic Dea me alloquitur: Si qua est tibi cura doceri
 Quo haec pergit turba, atque ejus cognoscere casus, 395
 Illum (designatque virum ante alios mage canum
 Annis, atque magis quadam gravitate verendum)
 Illum posse, sibi quid vult gens illa, labanti
 Quo properat gressu, tantique causa laboris.

Talia vociferans finem dedit ore loquendi. 400
 Ipse ut compellare senem, atque ex ordine cunctas,
 Ut monuit Virgo, rerum perquirere causas
 Ordior. Ille imo ducit suspiria corde,
 Deponitque humeris pondus, dehinc talia fatur:
 Quisquis es o nostras optas qui noscere curas, 405
 Fatis, haud dubito, fueris melioribus usus.
 Queis nos nare malis cogit sors improba, siccis
 Haud possum narrare oculis, nam talia fando
 Mens magis exagitat sensus, geminatque dolorem:
 At si quod merito auctori hic erit aerumnarum 410
 Dedecus, extremus nostrum ut sciat advena fatum,
 Sponte loquar, moesta et lacrymis simul ora rigabo.
 Ac primum te audisse reor, qui alto hanc regit urbem
 Imperio, multas armis invadere terras,
 Multas jam dextro subjecisse omine gentes: 415
 Sed fieri haec impensis certe non sine magnis
 Possunt, quippe vorant mavortia guttura nummos,
 Cogimur immani quocirca lege quotannis
 Publica privatis cumulare aeraria gazis,
 E censu quisque ut pingui vix vel quent unde 420
 Hanc tolerare herbis vitam, tenuique fuselo.
 Adde quod emergunt totum dum bella per orbem,
 Deficiunt artes, frustrato industria quaestu
 Serpit humi, squallent abductis arva colonis,
 Cunctaque vel modici pereunt commercia lucri. 425
 Sic igitur regni qui hujus moderatur habenas
 Ipse sibi vastos armis protendere fines
 Certans infauste dolor oh! nos nostraque perdit.
 Plura etiam lacrymans trepido dixisset et ore,
 Cum jam bis senis properat lictoribus atro 430
 Vir ferus aspectu, variata ast veste relucens,
 Nodosoque petit baculo non cauta loquentem,
 Atque ira flagrans rabido sic institit ore:

Siccine mordaci conari perque duelli
 In regem temere convicia fundere linguae? 435
 Tantane vesanae cepit te audacia mentis?
 Ast non imperii nomen, nec inulta manebunt
 Jura, dabis vecors meritas cum sanguine poenas.
 Eja agite, o socii, hunc duris compescite vinclis,
 Et facite ut coeco mulctatus carcere nullum 440
 Possit lenimen, nullam et sperare salutem.
 Illum ego... sed toto praestat nunc aere potiri,
 Possidet et quidquid regalibus addere gazis.
 Ipse sed interea visu commotus acerbo
 Compositos revocare gradus, pavidoque retrorsum 445
 Ire pede instituo; trepidanti corpore qualis,
 Postquam, forte lupo occisum jam viderat hircum
 Agna redit, diroque studet se abducere casu.
 Hinc ubi spectaculo paullum semotus ab illo
 Tutius ingenuae potui depromere mentis 450
 Sensus, sternor humi, ac doctam de more reclinis
 Adjuro Divam, tremulo et sic alloquor ore:
 O Virgo, o tanto quae nos dignaris amore,
 Nostrae, o Duxque Comesque viae, quaeso, procul ista
 Subtrahe me terra, rebusque averte nefandis: 455
 Da, precor, ad gratam tutum remeare Rachusam,
 Illic libertas, jucundae atque otia pacis
 Sarta vigent, illic geniali vescier aura
 Mens avet impatiens, bellicue inimica malorum.
 Talia vociferans vacuum per inane volutus 460
 Restituor monti, nempe quo sidera nuper
 Mirabar vigilans, tranquilla et nocte fruebar.
 Principio ipse libens laetor, gratamque saluto
 Urbem, non aliter multis quam qui exul ab annis
 Post varios casus natalibus appulit oris 465
 Laetus ovat, blando et testatur gaudia vultu.
 Primo animi at fallor motu, nam tempore ab illo

Continuo visae redeunt species, curaeque recursant
Anxiferae, saevique nefanda pericula belli;
Sic igitur tristis rerum me terret imago, 470
Duplicat et gelidum noctuque diuque pavorem,
In patriam ut patris nequidquam quaerere mores
Coner et illa mihi totis potiora triumphis
Foedera, queis pridem est gavisa Epidauria tellus.

10. HRVATSKI PRIJEVOD

Oplakuje strašne nevolje rata

*Zaista, ovdje gdje su pobožnost i bezbožnost suprotstavljene, po cijelom svijetu
Toliko ratova ima, toliko mnogo raznih oblika zločina, nema dostojne časti za
Plug: polja su zapuštena otkako su seljaci odvedeni,
A iskrivljeni su srpovi preobraženi u tvrdi mač.
Verg. Georg. 4, stih 505.*

Na mirnom nebu blistave su zvijezde sjale 1
A umirujući su vjetrovi i spokojna tišina noći
Ublažavali brige i primamljivali umoran
Um da se dragovoljno preda ugodnostima.
Smjestivši se pod strmi obronak planine 5
Divio sam se zvijezdama postavljenim na golemom
Prostoru svijeta, zakonima zvijezda
I savezima kojima radosno privlače i bivaju privlačene
I o još mnogo stvari ove vrste, radovao sam se šutke razmišljati.
Sve ono o čemu sam razmišljao, 10
Nekoć sam marljivo naučio od živog glasa učitelja.
Naime, tajne one detaljno objašnjene prirode,
I kako zemlja sigurno ništa draže niti dostojnije nije podarila
Našem vremenu od filozofije, znanosti i pjesništva.
Dok se koncentriram na takve teme, čudesno je reći, 15
Izenada sam nekakvim udarom prenešen u gornje predjele neba
Te sam nošen daleko brže od eolskog Eura.

Osjećam da sam netom prenesen preko zraka u neku tuđu i
Do sada nepoznatu zemlju i postavljen na kamenite doline.
U početku sam se zapanjio i obuzet nekim strahom, 20
Nalik na dječaka koji, dok ustaje nakon noćnih mora
Osjeća silan strah i ne zna čemu treba vjerovati,
Oborio sam glavu; okrećući iza sebe spuštenu pogled,
Ugledao sam prekrasnu djevojku u kraljevskoj odjeći;
Lako sam prepoznao dobrostivu Uraniju po božanskom hodu 25
I licu, ona je meni uplašenome ovako rekla:
„Odbaci strah i radije sada prihvati povoljne osjećaje;
Sama se moja ruka udostojala voditi te preko nebeskih prostora
I smjestiti te na ovo mjesto s one strane visokih oblaka
Da bi mogao bliže promotriti nebeska tijela, 30
I još bolje spoznati veličinu zvijezda.
Ovdje će ti se mnogo stvari pod jasnom svjetlošću jasnije razotkriti,
Koje nesretni zemaljski rod uzalud pokušava
Spoznati. A sada, jer već boravimo na drugoj planeti,
Željela bih te upozoriti i poučiti, prije svega: 35
Ovo je mjesec, kugla koja noću luta; mjesto posvećeno Dijani;
Kao i zemlja, i Mjesec se ponosi svojim štíćenicima
I prostranim kraljevstvima i diči se s pravom
Što ima brojne gradove zaštićene zidinama i nasipima.
Dapače, nedaleko odavde nalazi se grad 40
Koji se s pravom naziva glavnim gradom i prvakom

Među onim gradovima izgrađenim
 U ovom velikom ustroju trolike božice; naime, ondje vlada kralj
 Moćan oružjem i umom, stoga njega posvuda vode
 Blagonaklona nasmiješena sudbina i pobjeda, a on ih slijedi. 45
 Ali nije zbog toga ovaj kraj sretniji od drugih
 Ili manje opsjednut pogubnim stanjima;
 Ovo je najbolje mjesto na kojem iskustvo pokazuje
 Mnogo štete kojima Belona na razne načine pritišće narode,
 Kakva zla donosi oružje čak i kad pobjeđuje. 50
 Čim je ovo izrekla, suspregnula je glas. Ja sam joj uzvratio:
 O božice, kako da ti se odužim za ovakav dar
 I s kojim hvalama dolikuje da ponizno pristupim
 Tvojim oltarima? Ali, je li to dobro učinjeno? Jer ti
 Hvalama ne oskudijevaš, niti držiš mnogo vrijednima takve stvari; 55
 I naime, sama si sebi dovoljna te sama u sebi obilno pronalaziš
 Sve uzroke veselja, ti kojoj ne treba naše poštovanje.
 Jedno te molim, budući da me smatraš vrijednim tolike ljubavi
 Pouči me nepoznati put i pokaži mi slavna vrata
 Da se dogodi da s tobom nastavim ići do veličanstvenog grada. 60
 Kimnula je na ovo glavom djevica i ništa više nije dodala,
 Već okrenuvši se u pravcu kamo u grad vodi uska staza,
 Zabrinutim korakom, pazivši da slijedim točno određene korake,
 Dala je znak da se pokušam uspeti uz planinske strmine;
 Ali kad smo pristigli u blizinu zidina, 65

Tko bi mogao opisati prizore, tko bi mogao pružiti istinsku sliku,
 Ako vi, Mnemozinine Muze, božanskom snagom,
 I ti, učena pratiljo, ne ulijete sada znalački
 Božanske snage za pjesmu, ako ne pružite prijateljsku pomoć?
 Pred gradom nalazi se predvorje, na samome pragu obitavaju Mars, 70
 Naširoko strašno prijeteći, i pohlepa ljubičasta od zavisti,
 S nadutim grudima, i žeđ za zlatom, i oholost
 Neobično namrštenih obrva, bezbožnost i smrt, muka i prevare
 I ostala redom zlodjela koja brane krvavi štitovi
 Naoružanih muževa; i svi uvjeravaju 75
 Da se u takvom savezu smije nekažnjeno
 Odvažiti na bilo što.
 Zaustavio sam se iznenada, otvorivši usta,
 I nijem osjetio kako mi je kroz žile, živce i kosti prošao neki drhtaj
 I možda ne bih bio sposoban niti očima, niti razumom 80
 Više gledati, ali me već pratilja upozorila da se ništa
 Ne trebam bojati i naredila je da odavde nestane
 Bespotrebna panika; stoga nastavljamo i ulazimo u slavan grad.
 Prvo nas je dočekala široka ulica
 Ukrašena visokim stupovima, na kojoj vrví naokolo sa svih strana 85
 Silna gomila djevojaka uronjena u duboku tugu, razasutih kosa
 I prekrivena crnim velom, te ispunjava ulicu
 Ženskim plačem i dugim jecajima.
 Tada u radoznom umu premećem misli: čemu ta crna boja,

Koji je uzrok njihove boli, i mnoge druge stvari ove vrste. 90

Kadli s nježnih usana Uranije ukratko bi ovako izrečeno:

Ovo sve što opažaš bespomoćna je i uništena četa;

Ona žalosno jauče lišena braće i dragih muževa

I optužuje zločinačke pogibelji ljutoga rata,

I skriva suze pod crnim velom; 95

Jer grijeh je plakati, kad se povoljna sudbina

Smiješi kralju i raduje se što širi granice kraljevstva.

I ništa više od ovoga nije rekla; nego oboje šutke nastavljamo dalje.

Pojavila se potom, na vrhu Grada, neizmjereno velika kuća,

Visokim krovom stršeći gotovo do samog neba, i daleko se 100

Niti jedna druga ne može usporediti s tom kraljevskom gradnjom.

Božica je vidjela da sam zapanjen tolikim prizorom,

I kako izdaleka promatram silne zidine, te mi reče prijateljskim riječima:

Ja sam, mudra, prvo poučila ovaj moćni grad da se bori

U ljutom ratu i da se navikne pobjeđivati tuđinske kraljeve 105

Vječno sretnim oružjem;

Ali nikada ne može blažena pobjeda ponijeti željeni vijenac

Ako je spretan pobjednik ne kupi mnogom krvlju,

I ne pribavi kroz pogubne nevolje.

U tu svrhu, u kratkom roku, 110

Izgrađena je ratna ustanova koju promatraš, za građane-borce,

Koji su u borbi pod vojskovođama pretrpjeli ratne povrede

I iskusili teške nevolje strašnog rata;

Ondje se, naime, koriste djelotvorna vrlina i umijeće trava i liječnika

Kako bi se polumrtvi prizvali 115

Iz mračnih ždrijela Orka na voljeno svjetlo dana, ako bude moguće,

i da se ponovno bace na opake neprijatelje.

Ali, hajde, priđimo bliže, nije dug put, i ondje

Ćeš moći sve točno istražiti vlastitim očima

I istražiti unutrašnjost 120

Velikoga lječilišta; možda će ti biti drago što si i to vidio.

Čim je ovo izrekla, zajedno smo oboje nastavili dalje,

I bez odmora, sve dok se nismo približili velikom ulazu kuće.

Ovdje nam je pritrčala bolesna četa mladića kojoj jedva da je preostalo išta osim

Praznog imena mladosti i pritom nas je tresući se 125

Višekratno pozdravila slabašnim glasom;

Naime, njima mršavost i sramotne rane oštećuju tijelo

Iz kojeg su gadno isisana snaga i izlivena krv, a udovi

Mlitave u svojim zglobovima.

Dio klone sa slomljenim rukama, a dio se bez noge 130

Podupire visokim štakama i po zacrtanom putu

Usmjerava nepostojane korake, padajući poput lišća;

Sam osjećam sućut za muževe koji već dugo nedostojno trpe

I suzama koje se kotrljaju preko ugrijanih obraza

Svjedočim koliko me muči njihova patnja, 135

Ali božica me ovako upozori blagim govorim:

Što god da te goni, nemoj popuštati jadikovkama

Niti suzama, preostaju još gora zla koja
 Trebamo vidjeti i još strašnija sudbina muževa;
 Pođi i odatle spoznaj neizmjernu gomilu nevolja 140
 I odavde saznaj koliko muka svojim priprema divlji Mars,
 I kakvu zlu sudbu vodi,
 I počni se već sada privikavati na grozna stanja.
 Tako je rekla. U međuvremenu šutke ulazimo u veliku unutrašnjost
 I obilazimo mjesta veoma slična mračnom Avern 145
 Gdje se po sedam redova naokolo
 Prostiru počivališta ljudi i na prostoju slami klonu tijela
 I muče se nemilosrdnom bolešću koja ih čini nepokretnima.
 Liječničkim umijećem jednome sijeku noge, a drugome obje ruke
 Da ne bi, raširivši se postupno po svim udovima, truljenje koje prijanja 150
 Zahvatilo srca koja klonu i tako smjesta
 Lišilo dušu životnog zraka.
 Za to vrijeme oni jadni škrguću zubima, nastaje pljusak krvi
 I vijugajući crvenom rijekom natapa zemlju;
 Mnogima ondje gdje kopča spaja tkanu odjeću 155
 Razrezuju trbuh i pokušavaju iz najdubljih predjela crijeva
 Izvaditi kugle željeza ili olova koje je
 Neprijatelj bacio iz bacala koje rigaju vatru; sljepoočnice mnogima
 Povezuju bijelom trakom, ispituju razderano sjedište mozga
 I liječe mnogim lijekovima; 160
 Nemoć gadno pritiska jedne, duga bol iscrpljuje druge

I odavde ih okreće na sve strane;

A svi obilno ispunjavaju zrak jadikovkama i drhtavim jaucima.

Niti jedan prizor na svijetu nikada nisam vidio od ovoga tužniji

Ni jadniji ni dostojniji suza. 165

Jedva bi sto jezika, jedva bi Muza velikog Marona

Mogla obuhvatiti sve teškoće koje su prisiljeni pretrpjeti

I jedva bi mogla nabrojati sva imena zaraza.

Plačna buka putuje do neba i sa svih je strana bol,

I zrak sigurno smrdljiviji od pogubnog Orka 170

Biva primoran širiti uokolo groznu Kugu.

Ipak, pogođen ovim stanjem i uznemiren teškim prizorom

Smjesta sam gotovo napušten od iznemoglih osjetila i snaga

Te mi bljedilo zahvaća udove.

Ali dobronamjerna pratilja, 175

Koja ni nakratko nije odvratila oči od moga lica,

Izvadi iz njedara malenu bocu koju je ispunila veoma ugodnim

Uljem narda ili cimeta, pruži je mojim nosnicama

I obnovi iznemoglu snagu i malaksali duh.

Uhvativši mi desnicu, vješto me odvela od ovog mjesta 180

Jada i blagim mi glasom ovako reče:

Sretan je onaj kome se događa da sada samo gleda

Nepovoljne ishode povoljnog rata! Sama proričem,

Neka ti bogovi daju da uvijek uživaš u takvome daru

I neka Belona bič, kojim posvuda bijesni, polomivši 185

Okove mira, drži daleko od vaših obala.

Tješim se ovim, i kao što onaj koji opaža da je manje jadan od ostalih,

Osjeća kako se teška muka time ublažava

I kako se posve smiruju tjeskobne brige,

Tako sam se ja sam utješio prijateljskim obraćanjem božice. 190

Ona mi je, radosna zbog utjehe mog uzdrmanog uma,

Ovako progovorila drugačijim tonom:

Hajde, krenimo sada bez ikakva odlaganja, ako ti je naum još uvijek isti,

Ako toliko želiš, kakvo si se na početku hvalio,

Vidjeti naoružane stanovnike Mjeseca i njihov grad; 195

Nastavimo započeti put; nego, sada trebamo krenuti

Onim smjerom koji vodi do visoke kuće ognjišta onog muža

Kojeg muževna snaga, karakter blistav poput zlata,

Veoma slavna plemenitost i bogatstvo

Odvajaju od čitavog naroda; on će nas primiti 200

Blagonaklona lica i mnogim će nas stvarima poučiti; pođimo.

Rekavši to, iznenada zakorači, a ja loveći zrak

Slijedim vodilju i hodam njezinim stopama;

Baš kao što nježna ovca treperavim meketanjem

Nježno zove janje da joj pride, 205

A ono se pokorava zapovijedi i žuri se dostići majku.

Ulazimo u međuvremenu do slavnog praga, u dvor

Koji blista raznim ukrasima i sjaji sa svih strana

Slikama predaka, kojima se s pravom ponosi

Kasno potomstvo i veseli se što je proizašlo od takve krvi. 210

Ususret nam pride domaćin i njegova predobra žena,
 Oboje dugovječni i znameniti po vrlinama;
 Prije njih hodaju sin, kojemu je obraze osula prva brada,
 A zajedno s njim prekrasna snaha neuredne kose,
 I božanskim nas izrazom lica izdaleka pozdraviše. 215

Ali nekakva ih prikrivena briga sve izjeda
 I mnogobrojni uzdasi otkrivaju da su silno zabrinuti.
 Pričamo im prvo kojeg smo roda i kakve puteve smo se
 Odvažili iskušati, a potom koji je razlog što smo započeli ovaj put;
 I još mnogo izjava te vrste iskreno dodajemo, na njihova pitanja, 220
 I zauzvrat i sami mnogo pitamo njih.

Tada mladić, zadržavajući suze, ovako počne govoriti:
 O slavna Uranijo, koja upravljaš crvenkastim sjajem zvijezda
 I ti, kog božica smatra dostojnim tolike časti
 I sretno ga prati s drugoga svijeta, 225

Naklonjeni mi budite i, molim vas, pritecite u pomoć mojoj sudbini.
 Jao! bezbožne me zapovijedi okrutnog tiranina smjesta zovu
 U veliki rat i naređeno mi je da napadnem tuđinske i bijesne narode
 Koje čuvaju najdalje kraljeve granice.

Ali ne muči me to niti se ja, neustrašiv, plašim zlokobnih opasnosti, 230
 Koliko toga što sam sada prisiljen napustiti sve što su mi
 Bogovi slađe i bolje podarili.
 Stoga vi (ne sumnjam da vas je Jupiter poslao s visokog Olimpa

Kao potporu nama u nevoljama),

Molim vas i zaklinjem, pomozite dragim roditeljima 235

Pri ovakvom rastanku i ublažite duboke muke

Moje žene; ona se za me, jao! pod nesretnom zvijezdom udala.

U međuvremenu starac, pružajući malaksale ruke

I grleći sina, ovako plačući reče:

Zar da u ovako visokoj dobi podnosim što izlažeš glavu tolikim nevoljama 240

I što odlaziš iz našeg doma?

Nije li dovoljno što me tiranin lišio silnog potomstva

I što me pritišće tolikim strašnim udesima,

Već mi i ovoga, za koga sam vjerovao da će

Biti slatka utjeha jednoj starosti, jao! trga daleko iz očinskog doma? 245

Svevišnji bogovi, odvratite ovakvu misao od kralja!

Jao! spriječite ovakav grijeh i vratite mi dragog sina.

Glas mu je zapinjao u slabašnom grlu dok je na ovaj način govorio

I uzalud je pokušao prenijeti duboke osjećaje duše;

Samo je tuga iscrpila njegove bolesne udove. 250

Tada je s druge strane majka pogođena silnom boli

Počela udarati rukama grudi i vući sijedu kosu

Čupajući je prstima, te povrh toga doda:

Zar da tako, nesretna ja, izgubim voljenu glavu, utrobu mojega bića,

Jula? Da ga predam pohlepnom ratu? 255

Tebe će također možda sustići sudbina tvoje braće

Možda će drzak neprijatelj gnjusno probosti tvoje srce

Smrtonosnim oružjem i ostavit će srce, uzalud rođeno

Od moje krvi, da ga žderu divlji psi!

Svevišnji, odvratite od nas ove nesreće, jao! 260

Spriječite ovakav zločin i vratite mi voljenog sina!

Tako nariče majka, uništena tugom zbog odlaska sina

I kune nepravednu sudbinu.

A žena, nepokretna, dok joj pred očima promiču neizrecive nesreće,

Čas postaje blijeda, čas joj gori crveno lice 265

I nije u stanju iznijeti riječima tužne misli.

Zatim, čim je glasu bol otvorila put, uzdahnula je

I ovako započela žalosnu tužaljku:

Kao žena, poput oca i majke jednako tužna,

Ne poričem, već se zaklinjem, nikome nisi jači izvor suza, 270

Jer nikome nisi draži, nego meni;

Niti bi mi itko mogao biti; čim sam te prvi put vidjela,

Kao djevojčica u ranoj mladosti (vi, božanstva, to znate, pozivam vas za svjedoke),

Vatra me raspalila i osvojila me dražest tvoga lica.

Dugo sam nestrpljivo čekala da mi dođe onaj dragi dan 275

Koji je trebao povezati naše ruke

I koji je nosio nagradu mojim zavjetima i molitvama.

Ali tek što nam je hraniteljica Venera dozvolila da se povežemo

Bračnom vezom pred svetim Junoninim oltarom,

Tek što smo smjeli jednako se hraniti ugodnim plamenom, 280

Bivam napuštena, jadne li mene! Osuđena sam u žalosti provoditi

Mrzak život, odvojena od dragog muža.

Možda će mi i koban glasnik doći i reći da si

Mrtav i da te u ratu snašlo ono najstrašnije!

Možda te nikada više nakon ovoga svojim očima neću vidjeti! 285

Svevišnji, odvratite od nas tu nesreću i uklonite

Nepovoljno znamenje, i jao! vratite meni mog Jula.

Žena, duboko pogođena tugom, ispuštala je ove žalosne tužaljke

Iz dubine srca i neprekidne je suze ronila,

Kad li se iznenada začuo žamor muževa i tutnjava truba 290

Kako naširoko odjekuje po cijelom gradu;

To je znak da se pokrene bijesan rat

I da se što brže okupe čete koje sjaje od oružja.

Ali nasuprot tome i majka i otac udvostručuju tužne jadikovke,

A nesretna žena ih slijedi drhtavim glasom, 295

Ispunjava zrak ženskim kricima.

I bez odlaganja, svi se bore zagrliti Jula uza se

I zgrabiti mu vrat nezasitnim rukama.

Njedra mu vlaže suzama te obasiplju poljupcima.

I nije mu ledeni Kavkaz udahnuo dah života 300

Niti su ga odgojile hirkanske tigrice

Da bi se mogao odvojiti od tako dragog skupa,

I napustiti sve one koje voli više od očiju svojih.

Ali dok u suzama oklijeva, dvojeći u duši, i dok

Mnogo toga neodlučan prevrće u svojem nemirnom srcu, 305

Gle! četa mladića sjajnih kaciga na kojima su perjanice
 Žurno u taj čas ulazi u tužni dom
 I iz ženinih ruku i roditeljskog zagrljaja
 Nemilosrdno izvlače jasnika i vode ga do okupljene vojske.
 Ja, gledajući to, duboko potresen, korim 310
 Nepošteni čin i prijetim im, kako su zaslužili, ovim riječima:
 O, zločina li! O, požudo štetna rodu ljudskoga imena,
 O, od svih najgadnija pošasti,
 Na koja okrutna djela nećeš natjerati nemilosrdne tirane?
 Što nećeš prokletom... ali na moju želju da govorim više, 315
 Ona koja je obeznanjen skup dotad tješila
 Božanskom moći i oslobađala ga tužne nesreće,
 Djevica, mirnog se srca suprotstavila i mirna je lica
 Razborito ovako uzvratila: Nemoj, molim te,
 Napadati kraljeve svojim riječima 320
 I nemoj davati hranu beskonačnoj boli.
 Ne dolikuje da došljak osuđuje tuđe običaje,
 I nije to način da se tužni umovi odmaknu od briga;
 Već radije utješi samnom nesretnike blagim riječima
 I uvjeri ih nježno da se nadaju boljim stvarima; 325
 Naime, i u nepovoljnim stvarima često pomaže
 Mnogo se nadati, i kakve god da je nevolje sudbina podarila,
 Prihvatiti ih mirnoga uma, to nije najmanji plod pohvale.
 Pridodaj da se ću se ja sama, uz Božje prisutstvo s nebeskih visina,

Vješto truditi i tako postići da Jul u kratkom vremenu veselo kliče 330

Ovjenčavši sljepoočnice pobjedničkim vijencem

Te da se slavan vrati u grad.

I nije daleko, doći će vedar dan u kojem će zavidna grupa

Majki i žena koje silno brinu za svoje muževe,

Nazivati sretnima i blaženima vas, 335

Kojima je dopušteno među željne ruke primiti

Jula povratnika i ponovno se moći usrećiti dragim licem.

Oni, koji su napeto pratili božičine riječi,

Odmah su, vidjelo se, povratili snagu i duh.

Baš kao svjetiljka u kojoj dugo vremena sjaji trostruki sjaj, 340

A potom se svjetlost smanji i slabije gore

Plamenovi, te ćeš vidjeti kako već rastu

Nakupine čađe i dovode crnu noć;

No, ako možda budna djevojka, dok završava posao,

Počne ulijevati kapi maslinovog ulja, 345

Ponovno će svjetlost sjajem pobijediti mračne sjene

I ponovno se sjajonosnom ognju vraća njegova ljepota.

Tako se oko nas žena i stari roditelji

Istovremeno okrepljuju i tješe na isti način;

S njima sam ja mnogo govorio, odakle bi mogli dobiti 350

Nemalu utjehu i obuzdati svoj žalobni plač.

Kad li je pratilja hraniteljica ovako govorom kratko uzvratila:

Vlažna već noć obuhvaća svijet mračnim krilima

I sjajne zvijezde već nagovaraju na lagani san
Moramo otići od vašeg doma onamo kamo nas zovu 355

I najprije predati tijela ugodnom odmoru.

Vi stoga ostanite dobro i očekujte za sebe mnogo

Dostojniju mijenu sreće; nakon kiše dolazi sunce.

Tada su svi mirnog lica žurili blagosloviti nas

I prikladno se odužiti na ljubaznosti; 460

Mi smo pak krenuli natrag skladnim korakom

Žuriti prema svratištu i provesti noć u snu;

Ali nismo prošli mirnog uma niti nekažnjeno,

Mnogi su snovi plašili duh, mada je bio umoran.

Napokon, jutro je stalo crvenjeti ružičastim kosama 365

I novim svjetlom škropiti zemlju,

Kad li djevica reče: dovoljno je već podareno kratkom odmoru i snu,

Sada ti priliči nastaviti započeti put i

Posjetiti veliki grad koji još nismo cijeli razgledali,

Mnoge nam stvari dostojne gledanja još preostaju. 370

I bez stanke, usrdno žurim ispuniti naloge božice

Te napuštam noćnu postelju.

Nastavljamo zatim dalje, i čudimo se što se sa svih strana

Tako rijetko pojavljuju tijela muževa u tako velikom gradu,

Što su sva mjesta u tišini i gotovo napuštena; 375

Svi su naime momci otišli u vojsku.

Ali dok napajamo se naizmjeničnim razgovorom i dok

Nastavljamo prelaziti sve zavijutke grada, gle,
 Veliko područje poravnato glatkim kamenom pruža se pogledu,
 Nove donosi stvari i podučava nas mrskom nizu nesreća 380
 I prepunom mnogih jadikovki.
 Naime, duga gomila ljudi kao bez kraja
 Žurila se nekamo stupajući ukorak.
 Mnogi od njih šepaju iskrivljenim stopalom, mnoge
 Nagrđuje gadna grba na iskrivljenom tijelu, 385
 A najveći dio je onih nesposobnih za rat zbog godina i staračke izmorenosti;
 Ali svatko je stenjući nosio na pogrbljenim ramenima i rukama
 Malen kovčeg, ali velike težine,
 Kao što, dok se već jesen približava, kad se žanje klasje,
 Blistavi mravi u koloni skupljaju žito kao plijen 390
 Misleći na zimu i oprezni zbog budućnosti.
 Zatim, kada je dano поближе proučiti toliko narod i čuti ih
 I odgovoriti na ono što se čuje, ovako mi božica reče:
 Ako imaš želju znati kamo ova gomila ide
 I saznati o njihovim nevoljama, 395
 Evo njega (i pokaže na sijedog muža, starijeg od svih po godinama,
 I vrijednijeg poštovanja zbog neke dostojanstvenosti)
 On ti može reći što želi onaj narod, kamo žuri
 Nesigurnim korakom i koji je uzrok tolike muke.
 Tako izrekavši završila je govor. 400
 Ja sam pak krenuo osloviti starca i, kako me

Djevica navela, ispitati sve po redu uzroke ovog stanja.

On uzdahne iz dubine srce i odloži teret s leđa,

Potom izusti ove riječi:

Tko god da si, ti, koji želiš znati naše brige, 405

Ne sumnjam da će tvoja sreća biti bolja.

U kakvim nas nesrećama zlokoban udes tjera da plivamo,

Ne mogu ti nikako ispričati suhih očiju; naime, takvim pričanjem

Um uznemiruje osjećaje i udvostručuje bol;

Ali, ako će to biti na neku sramotu onome tko je ovdje zaslužan za muke 410

Kako bi stranac koji stiže iz najveće daljine upoznao našu sudbinu, drage ću volje govoriti,

U isto ću vrijeme kvasiti tužno lice suzama.

Na početku, mislim da si čuo da je onaj, koji uzvišenom vladavinom

Upravlja ovim gradom, pokorio oružjem mnoge zemlje,

Te da je mnoge narode već uspješno podjarmio; 415

Ali to se nikako ne može izvesti bez velikih troškova,

Dapače, Marsovo grlo guta novac,

Natjerani smo stoga surovim zakonom svake godine

Puniti javnu blagajnu privatnim novcem,

Tako da svatko iz obilnog imetka jedva da može 420

Nekako uzdržavati svoj život travama i tankim grahom

Usto, dok ratovi izbijaju po cijelom svijetu,

Manjka umijeća, a radišnost gubi svoju dobit

I nisko je pala, polja su zapuštena otkako su seljaci odvedeni,

A propada još i sva trgovina, čak i ona skromnog profita. 425

Tako dakle onaj, tko drži uzde ovog kraljevstva,
 Dok se za sebe trudi oružjem proširiti prostrane granice,
 Jao, boli! upropaštava i nas i naše.
 I još bi više rekao drhtavim usnama, u suzama,
 Kadli je odmah dojurio s dvaput šest liktora divlji muž, 430
 Mračne pojave, ali blješteći šarenom odjećom.
 Kvirgavim štapom napao je starca koji je neoprezno govorio
 I goreći od bijesa ovako reče divljeg izraza lica:
 Zar tako da otrovan i dušmanski jezik pokušava
 Protiv kralja nepromišljeno izlijevati psovke? 435
 Tolika te drskost ludog uma obuzela?
 Ali kraljevsko ime i zakoni neće ostati nekažnjeni,
 Platit ćeš, luđače, krvlju, kako si zaslužio.
 Hajde, drugovi, zarobite ga krutim okovima
 I uredite da kažnjen mračnim zatvorom ne može imati 440
 Nikakvu utjehu niti nadu u spas.
 Ja ću njega... Ali bolje je sada oduzeti mu sav novac
 I, štogod ima, dodati kraljevskoj blagajni.
 Ali ja, međutim, užasnut groznim prizorom počinjem
 Povlačiti korake i uzmicati uzdrhtalom nogom, 445
 Dok mi se tijelo treslo, kao što i jagnjica ustukne
 Nakon što je vidjela kako je vuk ubio jarca,
 I želi se udaljiti od strašnog događaja.
 Potom, čim sam, udaljivši se malo od tog prizora,

Mogao iskreno iznijeti osjećaje uz veću sigurnost, 450
 Prostro sam se na zemlju i ležeći sam, kako sam već navikao, zazvao
 Božicu, rekavši ovako drhtavim glasom:
 O djevice, o ti, koja me smatraš vrijednim tolike ljubavi,
 O vodiljo i pratiljo moga puta, molim te, odvedi me daleko
 Od ove zemlje i udalji me od užasnih stvari; 455
 Podari mi, molim te, da se vratim čitav u voljeni Dubrovnik,
 Ondje spokojno cvatu sloboda i dokolica blaženog mira,
 Srce, koje ne trpi i ne voli
 Ratna zla, čezne ondje uživati u zanosnom zraku.
 Dok sam uzvikivao ove riječi, podignut kroz prazan prostor 460
 Vraćam se planini, upravo onoj gdje sam se nedavno budan
 Divio zvijezdama i uživao u spokojnoj noći.
 U početku sam se radosno veselio i pozdravljao dragi grad,
 Baš kao izgnanik koji, nakon što je, poslije mnogo godina
 I nakon različitih nevolja, pristao na rodne obale, 465
 Kliče sretan, a veselju svjedoči blaženo lice.
 Ali prevario me prvi osjećaj; naime,
 Od onog vremena neprestano mi se vraćaju
 Viđene slike, nanovo iskrsavaju tjeskobne brige
 I bezbožne opasnosti strašnog rata. 470
 Tako me muči tužna slika i povećava jezivu strepnju danju i noću,
 Da uzalud pokušavam u domovini pronaći očinske običaje
 I one saveze koji su mi važniji od silnog trijumfa,

I zahvaljujući kojima je nekoć sretna bila epidaurska zemlja.

11. LITERATURA

BERSA, Josip, Dubrovačke slike i prilike (1800. – 1880.), Matica Hrvatska Dubrovnik, Dubrovnik, 2002.

DIVKOVIĆ, Mirko, Latinsko – hrvatski rječnik, Kr. Zemaljska tiskara, Zagreb, 1900.

GORTAN, Veljko, GORSKI, Oton, PAUŠ, Pavao, Latinska gramatika, Školska knjiga, Zagreb, 1982.

„Pavao Knezović“ (bilj. Dunja FALIŠEVAC), Leksikon hrvatskih pisaca (dalje: LHP), Zagreb, 2000., 598. stranica

VEKARIĆ, Nenad, Vlastela grada Dubrovnika, svezak treći, Vlasteoski rodovi (M – Z), HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik, 2012.

VERGILIJE, Eneida, prir. i prev. Bratoljub Klaić, Biblioteka Jutarnjeg lista, Globus media, Zagreb, 2005.

ZAMAROVSKY, Vojtech, Junaci antičkih mitova, Školska knjiga, 1985.

Web stranice

Dubrovnik digest

(<http://dubrovnikdigest.com/povijest/setnja-po-stoljecima>, zadnji pristup 17. lipnja 2018.)

Hrvatska enciklopedija

(<http://www.enciklopedija.hr/>, zadnji pristup 17. lipnja 2018.)

Google knjige

(<https://books.google.hr/books?id=iNU7AQAAMAAJ&pg=PT45#v=onepage&q&f=false>, zadnji pristup 17. lipnja 2018.)

The Latin Library

(<http://www.thelatinlibrary.com/>, zadnji pristup 17. lipnja 2018.)

Lewis & Short Latin Dictionary

(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/resolveform?redirect=true&lang=Latin>, zadnji pristup 17. lipnja 2018.)

Pede Certo

(<http://www.pedecerto.eu/scansioni/scansioni>, zadnji pristup 17. lipnja 2018.)

Slike su dostupne na sljedećim web stranicama:

Slika 1, Grb obitelji Pucić 1

https://www.google.hr/search?biw=1360&bih=613&tbm=isch&sa=1&ei=YxoQW47NLseOs gGywqfQBQ&q=puci%C4%87+grb&oq=puci%C4%87+grb&gs_l=img.3..0j0i30k1j0i5i30k1l2j0i24k1l14.3660.4068.0.4269.4.4.0.0.0.190.190.0j1.1.0....0...1.1.64.img..3.1.188....0.RjAP Yt2l6WY#imgsrc=3N9LHA6q8yNrSM:, zadnji pristup, 17. lipnja 2018

Slika 2 , Grb obitelji Pucić 2

https://www.google.hr/search?biw=1360&bih=613&tbm=isch&sa=1&ei=YxoQW47NLseOs gGywqfQBQ&q=puci%C4%87+grb&oq=puci%C4%87+grb&gs_l=img.3..0j0i30k1j0i5i30k1l2j0i24k1l14.3660.4068.0.4269.4.4.0.0.0.190.190.0j1.1.0....0...1.1.64.img..3.1.188....0.RjAP Yt2l6WY#imgsrc=3N9LHA6q8yNrSM:, zadnji pristup, 17. lipnja 2018